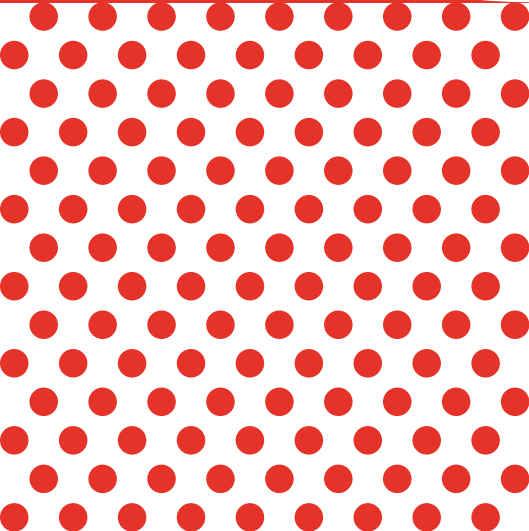
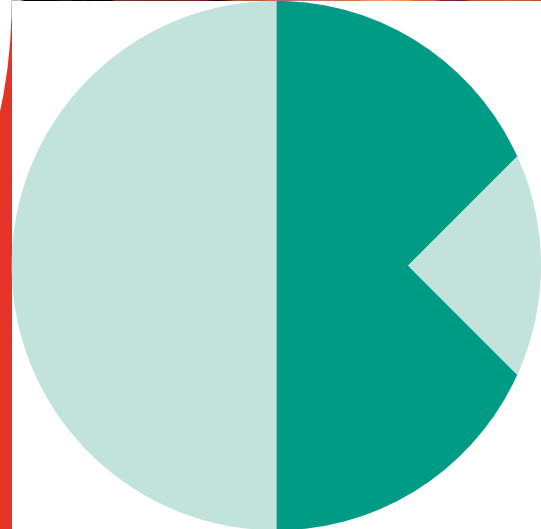

Jaarverslag 2017

Lezen
STICHTING LEZEN

Inhoud

Inleiding 4

Beleid en activiteiten 2017 op hoofdlijnen 6

- Missie en visie 7
- Doelgroepen 7
- Strategische doelen 8
- Kenniscyclus 8
- Speerpunten 8
- De Leescoalitie 10
- Bereik 11
- Samenwerking Letterenhuis 11
- Platform Lêsbefoardering Fryslân (PLF) 11
- Internationale samenwerking 11

Kerntaak 1: Weten en meten 12

- Onderzoeksagenda 12
- 1.1 | Activiteiten in het kader van de leerstoelen 13
- 1.2 | Onderzoek verricht door Stichting Lezen 15
- 1.3 | Externe onderzoeken 17
- 1.4 | Onderzoeksconsortia 20
- 1.5 | Stichting Lezen als maatschappelijk partner
bij onderzoeksaanvragen 21
- 1.6 | Samenvattend overzicht uitgevoerde activiteiten
in het kader van 'weten en meten' 22

Kerntaak 2: Informeren, inspireren en activeren 23

- 2.1 | Kennisdeling 23
 - Websites 23
 - Brochures, digitale themadossiers, tijdschrift Lezen 24
 - Congressen, symposia en workshops 27
- 2.2 | Deskundigheidsbevordering 29
- 2.3 | Landelijke campagnes 31
 - Campagnes van Stichting Lezen 31
 - Stichting Lezen als coördinator en inhoudelijk adviseur 33
 - Overige campagnes 34
- 2.4 | Samenvattend overzicht uitgevoerde activiteiten
in het kader van 'informeren, inspireren en activeren' 36

Kerntaak 3: Experimenteren en innoveren	37
3.1 Projectaanvragen	37
3.2 Extern gefinancierde projecten	40
3.3 Innovatieagenda	41
3.4 Samenvattend overzicht uitgevoerde activiteiten in het kader van 'experimenteren en innoveren'	43

Kerntaak 4: Overtuigen en beïnvloeden	44
4.1 Bewustwording	44
Ambassadeurs	45
Stichting Lezen in de pers	45
Deelname aan congressen en beurzen	45
4.2 Expertmeetings	46
4.3 Overleg en krachtenbundeling	47
Leescoalitie	48
De leesketen van auteur tot lezer	49
Adviescommissies	49
Platform Lêsbefoordering Fryslân	50
Internationale samenwerking	50
4.4 Samenvattend overzicht uitgevoerde activiteiten in het kader van 'overtuigen en beïnvloeden'	51

Organisatie	52
Positie in het bestel en financieel kader	52
Organisatie	52
Overzicht medewerkers in dienst	53
Raad van Toezicht	53
Samenstelling Raad van Toezicht	54
Relevante (neven)functies leden Raad van Toezicht	54

Bijlage 1 Overzicht van programma's, activiteiten en producten	56
R2017 - 2020 Activiteitenplan Stichting Lezen: 2017, werkelijk	56

Bijlage 2 Jaarverslag Kunst van Lezen	58
--	-----------

Colofon

© Stichting Lezen 2018

Fotografie Janiek Dam, Chris van Houts, Jørgen Koopmanschap, Tim Leguijt,
Ender Ozcati, Sigrid Spinnox, Marco de Swart e.a.

Vormgeving Lijn 1, Haarlem

Inleiding

In december 2017 verscheen het belangwekkende internationale leesvaardigheids-onderzoek PIRLS (*Progress in International Reading Literacy Study*). Hieruit bleek niet alleen dat Nederlandse tienjarigen gemiddeld hoog scoren op leesvaardigheid, maar ook dat het percentage leerlingen dat niet van lezen houdt in Nederland twee keer zo hoog is als het internationale gemiddelde. Ongeveer een op de drie Nederlandse tienjarigen ervaart weinig tot geen leesplezier. Dat zijn verontrustende cijfers, omdat de leesscores van kinderen die lezen niet leuk vinden, achterblijven. Leesmotivatie is de motor achter leesvaardigheid en achter de bereidheid om tijd te maken voor lezen. Deze resultaten sterken Stichting Lezen om zich te blijven inspannen om het leesplezier onder de jeugd te stimuleren, startend bij de jongste generaties.

Er was in 2017 ook positief nieuws: het aantal kinderen dat wordt bereikt met BoekStart groeit nog steeds: meer ouders lezen voor en basisschoolleerlingen lezen beduidend meer op school, onder invloed van de versterkte samenwerking tussen bibliotheken en onderwijs in het programma de Bibliotheek op school. Ook is er bij pabo's en mbo's een toenemende belangstelling voor leesbevordering.

Opvallend is verder de toenemende belangstelling voor de lezer en het leesgedrag. Op diverse terreinen ontstonden in 2017 initiatieven om na te denken over mogelijkheden om nieuwe lezers te bereiken en het lezen te bevorderen. Dat verscherpte bewustzijn, deels veroorzaakt door de afnemende leestijd en leesmotivatie, is toe te juichen. Er bestaat echter wel het gevaar van dubbelingen. Stichting Lezen ziet voor zichzelf een aanscherping van haar coördinerende rol om waar mogelijk krachten te bundelen en effectieve leesbevordering onder de aandacht te brengen ('overtuigen en beïnvloeden'). We werken met volle inzet om in samenwerking met vele organisaties en personen structurele aandacht voor lezen en leesbevordering te realiseren – thuis, op school, in de kinderopvang, in de media. Leesbevordering is investeren in de toekomst van kinderen en in onze samenleving.

In dit jaarverslag laten wij u graag zien wat Stichting Lezen het afgelopen jaar alleen en in samenwerking met vele andere organisaties heeft gedaan in het belang van een sterke leescultuur. Wij danken onze samenwerkingspartners en het ministerie van OCW voor het vertrouwen en de constructieve samenwerking.

Het eerste hoofdstuk van dit jaarverslag bestaat uit een samenvatting op hoofdlijnen van beleid en activiteiten in 2017. De volgende vier hoofdstukken bevatten een nadere toelichting op de stand van zaken en ontwikkelingen in het verslagjaar wat betreft de kerntaken die wij in het kader van het cultuurbeleid vervullen:

- **weten en meten**
- **informer en, inspireren en activeren**
- **experimenteren en innoveren**
- **overtuigen en beïnvloeden.**

Het laatste hoofdstuk gaat in op de organisatie van Stichting Lezen.

De taak die Stichting Lezen vanuit het actieprogramma Tel mee met Taal (2016-2018) heeft bij de preventie van laaggeletterdheid, krijgt invulling in het programma Kunst van Lezen en maakt geen deel uit van het takenpakket van Stichting Lezen als ondersteunende instelling voor leesbevordering in de Culturele Basisinfrastructuur (BIS). Kunst van Lezen komt in dit verslag zijdelings aan de orde, namelijk daar waar het onlosmakelijk verbonden is met de structurele BIS-taken en daar waar het invloed heeft op de reguliere producten en activiteiten van Stichting Lezen. Voor de overzichtelijkheid hebben we ervoor gekozen om het uitgebreide jaarverslag van Kunst van Lezen als aparte bijlage op te nemen.

Gerlien van Dalen,
Directeur-bestuurder Stichting Lezen

Beleid en activiteiten 2017 op hoofdlijnen

Stichting Lezen is het landelijke kennis- en expertisecentrum voor leesbevordering en literatuureducatie. Als onderdeel van het algemene lees- en literatuurbeleid van het Ministerie van OCW zet Stichting Lezen zich als ondersteunende instelling in de Culturele Basisinfrastructuur (BIS) in voor het verbeteren van het leesklimaat en de leescultuur. De belangrijkste doelgroep zijn kinderen en jongeren van 0 tot 20 jaar. Deze doelgroep wordt voornamelijk bereikt via intermediairs. Stichting Lezen stimuleert ouders/verzorgers, bibliothecarissen, leerkrachten en docenten om ervoor te zorgen dat alle kinderen en jongeren een omgeving hebben die hun de kans biedt om het plezier in lezen te ontdekken en boeken te kiezen die aansluiten bij hun belangstelling. Zo kunnen ze uitgroeien tot blijvende lezers.

Om dat te bereiken stemt Stichting Lezen bestaande activiteiten op het gebied van leesbevordering en literatuureducatie op elkaar af en stimuleert zij methodieken en instrumenten die vernieuwend zijn.

Voor 2017-2020 zijn de volgende speerpunten geformuleerd:

- 1 | Weten en meten:** Het genereren en verzamelen van kennis en onderzoeksgegevens, deze beschikbaar stellen aan het werkveld en bestuurders en vertalen naar beleid.
- 2 | Informeren, inspireren en activeren:** Kennisdeling, deskundigheidsbevordering en het stimuleren en faciliteren van activiteiten en samenwerking in het werkveld van de intermediairs.

3 | Experimenteren en innoveren: Op basis van haar kennis en input vanuit het werkveld werkt Stichting Lezen permanent aan de ontwikkeling van nieuwe, effectieve methoden, producten, interventies en activiteiten en stimuleert zij de inbedding daarvan.

4 | Overtuigen en beïnvloeden: Stichting Lezen investeert in het overtuigen en beïnvloeden van strategische partijen die ervoor kunnen zorgen dat er meer aandacht, tijd en geld wordt besteed aan leesbevordering in het onderwijs, de kinderopvang, de jeugdgezondheidszorg en het bibliotheekveld.

Missie en visie

Stichting Lezen wil dat alle kinderen en jongeren opgroeien met en verknocht raken aan lezen, en uitgroeien tot competente (literaire) lezers die zichzelf blijven ontwikkelen. Kinderen en jongeren moeten de kans krijgen om te ontdekken hoeveel plezier (voor) lezen kan geven. Om een passie voor lezen te ontwikkelen. Om boeken te kiezen die aansluiten bij hun belangstelling, leesniveau en literaire competenties, en die hen tegelijkertijd uitdagen om verder te kijken en hoger te reiken. Met het oog daarop genereert en verspreidt Stichting Lezen kennis over lezen en literatuureducatie en ondersteunt, inspireert en verbindt zij partijen die op dit terrein werkzaam zijn.

Doelgroepen

Stichting Lezen is er primair op gericht om (toekomstige) intermediairs te ondersteunen, te inspireren en te motiveren: leerkrachten, pedagogisch medewerkers in de kinderopvang, boekhandelaren, bibliotheek- en jeugdgezondheidszorgmedewerkers en, niet te vergeten, ouders en grootouders. Zij vervullen een sleutelrol in de (lees)opvoeding van kinderen en jongeren. Ook mbo'ers en hbo'ers die worden opgeleid voor functies in onderwijs en opvoeding behoren tot deze doelgroep. De activiteiten van Stichting Lezen gericht op deze doelgroep zijn als educatief te bestempelen.

Een secundaire doelgroep vormen de bestuurders en koepelorganisaties in de werelden van overheid, onderwijs, bibliotheekwezen, kinderopvang en jeugdgezondheidszorg. De intermediairs zijn sterk afhankelijk van de ruimte die de bestuurders hun bieden om werk te maken van leesbevordering. Daarom wil Stichting Lezen bestuurders en beslis-sers bewust maken van de grote toegevoegde waarde van leesplezier en (literair) lezen voor de ontwikkeling en het toekomstig maatschappelijk functioneren van kinderen en jongeren, en hen activeren om binnen hun instellingen structureel werk te maken van leesbevordering.

2017 was voor Stichting Lezen een beleidsmatig enerverend jaar. In het voorjaar werd het aangepaste activiteitenplan 2017-2020, getiteld *Lezen voor het leven*, positief ontvangen door zowel de Raad voor Cultuur als het ministerie van OCW. Met de basisfinanciering van het ministerie van OCW voor de BIS-opdracht bekostigt Stichting Lezen in de periode 2017-2020 de kerntaken en de aanjaagfunctie: inhoudelijke vernieuwing, onderzoek, kennisdisseminatie, communicatie, samenwerking, agendering en leesbevorderingsinterventies.

Strategische doelen

Stichting Lezen heeft zich voor de periode 2017-2020 ten doel gesteld om:

- enthousiaste en deskundige leesbevorderaars te maken van zo veel mogelijk mensen die met kinderen en jongeren werken;
- de ervaringen van de intermediairs te benutten bij de ontwikkeling en toepassing van methoden, producten, activiteiten en evenementen;
- wetenschappers, beslissers en professionals op het gebied van opvoeden, lezen en geletterdheid samen te brengen, zodat hun werk meer focus en impact krijgt;
- de wisselwerking tussen onderzoek, beleid en praktijk te optimaliseren;
- bij zo veel mogelijk relevante bestuurders en beslissers aandacht te vragen voor (het belang van) leesbevordering op basis van betrouwbare en actuele kennis.

Kenniscyclus

De aanpak van Stichting Lezen wortelt in kennis en onderzoek. Stichting Lezen werkt steeds op het snijvlak van onderzoek en praktijk en zorgt voor intensieve interactie en wederzijdse versterking daartussen. Deze wisselwerking is de basis van de beleids-cyclus van Stichting Lezen en komt tot uitdrukking in de speerpunten en de verantwoording van de activiteiten die in 2017 zijn uitgevoerd.

Speerpunten

In de periode 2017-2020 heeft Stichting Lezen in haar activiteiten vier speerpunten.

1 | Weten en meten: het genereren en verzamelen van kennis en onderzoeksgegevens, deze beschikbaar stellen aan het werkveld en bestuurders en vertalen naar beleid. Onderzoek vormt de basis voor effectief leesbevorderingsbeleid. In samenwerking met diverse universiteiten en hogescholen – in het bijzonder via de door Stichting Lezen geïnitieerde leerstoelen Leesgedrag (Vrije Universiteit Amsterdam) en Lezen en digitale media (Universiteit Twente) – zorgt Stichting Lezen voor een onderzoeksagenda die inspeelt op actuele ontwikkelingen en op behoeften en ervaringen van het werkveld. Centrale onderzoeksthema's in 2017-2020 zijn de doorgaande leeslijn, lezen en digitale media, en de leescultuur. Daarnaast voert Stichting Lezen evaluatie-, behoefte- en effectonderzoek uit of laat dit door onafhankelijke onderzoekers uitvoeren.

2 | Informeren, inspireren en activeren: kennisdeling, deskundigheidsbevordering en het stimuleren en faciliteren van activiteiten en samenwerking in het werkveld van de intermediairs.

Kennisdeling vindt plaats via websites, brochures, het tijdschrift *Lezen*, congressen, symposia en workshops en expertmeetings. In 2017 is de website leesmonitor.nl geactualiseerd en uitgebreid; ook is er een Engelstalig deel toegevoegd om internationale kennisuitwisseling te bevorderen. Leesplan.nl geeft scholen en kinderopvanginstellingen houvast bij het vormgeven van een doorgaande leeslijn; in 2017 is de website geëvalueerd en geactualiseerd. Ook voor de Kunst van Lezen-programma's zijn er diverse websites; deze worden deels beheerd door externe partijen. Daarnaast heeft Stichting Lezen diverse kleinere websites, gekoppeld aan specifieke leesbevorderingsprojecten.

Deskundigheidsbevordering, de toerusting van professionals, is een belangrijke taak van Stichting Lezen. Stichting Lezen ontwikkelde, in het kader van de reguliere BIS- taakuitvoering, voor pedagogisch medewerkers de opleiding tot (voor)leescoördinator en voor leerkrachten de opleiding tot leescoördinator. Deze opleidingen worden ook ingezet in het programma Kunst van Lezen. Het streven is de uitvoering van deze opleidingen in de komende periode aan het bibliotheekveld over te dragen. Hierover zijn in 2017 voorbereidende gesprekken gevoerd.

Stichting Lezen maakt kennis over lezen en leesbevordering in de praktijk zichtbaar en versterkt samenwerking met en tussen professionele intermediairs in bibliotheek, boekenvak, onderwijs en kinderopvang, onder meer door

in uiteenlopende rollen betrokken te zijn bij landelijke leesbevorderingscampagnes. Campagnes van Stichting Lezen waarin Stichting Lezen een actieve rol speelt als financier en inhoudelijk regisseur zijn: De Nationale Voorleesdagen (0-6 jaar), De Nationale Voorleeswedstrijd (6-12 jaar), De Jonge Jury (12-16 jaar), De Weddenschap (12-20 jaar), De Inktap (15-18 jaar).

Stichting Lezen is als coördinator en inhoudelijk adviseur betrokken bij de uitvoering van: De Pabo Voorleeswedstrijd (17-20 jaar) en Read2Me! (12-13 jaar), brugklasvoorleeswedstrijd).

Campagnes van derden die in 2017 ontwikkeld zijn met steun van Stichting Lezen zijn: Literatour, de Poëzieweek, de Dichter des Vaderlands, Boekenweek Live!.

De programma's BoekStart en de Bibliotheek op school in het kader van Kunst van Lezen maken tevens deel uit van het speerpunt 'informeren, inspireren en activeren'. Zie het Jaarverslag 2017 van Kunst van Lezen voor een overzicht van de activiteiten in deze programma's.

3 | Experimenteren en innoveren

Op basis van haar kennis en de input vanuit het werkveld werkt Stichting Lezen permanent aan de ontwikkeling van nieuwe, effectieve methoden, producten, interventies en activiteiten, en stimuleert zij de inbedding daarvan. Parallel aan de onderzoeksagenda werkt Stichting Lezen aan een innovatieagenda, gericht op het detecteren van ontwikkelingen en innovatiekansen. In de periode 2017-2020 ligt het accent op de doorgaande leeslijn, leessocialisatie, differentiatie, lezen in combinatie met digitale media en creatief schrijven.

Projectaanvragen

Per leeftijdsgroep is een klein budget beschikbaar voor innovatieve projecten rond kansrijke nieuwe concepten, methodieken en interventies. Stichting Lezen heeft ook in 2017 tal van activiteiten op het gebied van leesbevordering en literatuureducatie gestimuleerd en ondersteund. In totaal zijn er in 2017 24 aanvragen binnengekomen; daarvan zijn er 17 toegekend en 7 afgewezen. Ook pilots rond betrokkenheid van laaggeletterde ouders bij (voor)lezen in het kader van Kunst van Lezen (actielijn 4a van Tel mee met Taal) maken deel uit van het speerpunt ‘experimenteren en innoveren’. Hetzelfde geldt voor de pilots de Bibliotheek op school voor mbo en pabo en de netwerken leesbevordering. Zie het Jaarverslag 2017 van Kunst van Lezen voor een overzicht van de activiteiten in deze pilots.

4 | Overtuigen en beïnvloeden

Om leesbevordering effectief te kunnen aanpakken is het van belang dat strategische partijen in en om kinderopvang, (voor)school, jeugdgezondheidszorg, welzijn, het boekenvak en de bibliotheek doordrongen zijn van het belang van lezen en van een integrale aanpak van (laag)geletterdheid. Voorlichting en bewustwording blijven daarom noodzakelijk.

In 2017 heeft Stichting Lezen een inventarisatie gemaakt van de voor leesbevordering belangrijkste doelgroepen. Bewustwording en beïnvloeding van het beleid geldt voornamelijk voor bibliotheken, boekenvak, onderwijs, overheid en politiek en de sector zorg en welzijn. In afstemming met de Raad van Toezicht is de keuze gemaakt om het onderwijs prioriteit te geven. Het onderwijs is volop in ontwikkeling en thema's als curriculumherziening, gelijke kansen en burgerschap bieden aanknopingspunten om het leesbevorderingsbeleid verder te verankeren in het onderwijs. In het kader van Curriculum.nu hebben diverse gesprekken plaatsgevonden met SLO en de Nederlandse Taalunie. Stichting Lezen heeft in 2017 gewerkt aan een notitie over de manier waarop leesbevordering en literaire vorming binnen Curriculum.nu vormgegeven kunnen worden. Ook is de relatie tussen leesbevordering en burgerschapsonderwijs uitgewerkt. Hier wordt in 2018 verder vorm aan gegeven.

De Leescoalitie

In 2012 heeft Stichting Lezen het initiatief genomen tot samenwerking in de Leescoalitie. Organisaties die landelijk een taak te vervullen hebben op het gebied van taal- en leesbevordering bundelen in de Leescoalitie hun krachten om zo veel mogelijk mensen aan te zetten tot lezen en voorlezen. De Leescoalitie bestaat thans uit Stichting Lezen (voorzitter), Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek (CPNB),

Stichting Lezen & Schrijven, het Literatuurmuseum/Kinderboekenmuseum en de bibliotheken (de Koninklijke Bibliotheek en Vereniging van Openbare Bibliotheken). In 2017 is het Jaar van het Boek (2016) afgesloten en is er een nieuwe Leescoalitie-campagne voorbereid. Deze is eind 2017 van start gegaan: Lees met andermans ogen (december 2017 - medio 2019). De nieuwe campagne roept iedereen op om eens (vaker) een boek te lezen over iemand met een andere achtergrond, om vaker met andermans ogen te lezen.

Bereik

Cijfers over de aantallen kinderen en jongeren die in aanraking komen met activiteiten en producten zeggen niet alles over het functioneren van Stichting Lezen. De primaire doelgroep bestaat immers uit de intermediairs via wie Stichting Lezen die kinderen en jongeren bereikt. Per kerntaak is in de volgende hoofdstukken een schema opgenomen met een overzicht van activiteiten en de aantallen bereikte intermediairs. Zie voor een totaal overzicht bijlage 1.

Samenwerking Letterenhuis

De samenwerking tussen het Nederlands Letterenfonds, de Schrijverscentrale en Stichting Lezen krijgt steeds meer gestalte. Ieder kwartaal vindt een directieoverleg plaats; het Nederlands Letterenfonds en Stichting Lezen zijn voornemens om vanaf 2018 eens per kwartaal met de gezamenlijke managementteams te vergaderen. Concreet is in samenwerking met de Schrijverscentrale in 2017 een onderzoek gedaan naar de opbrengsten van schrijversbezoeken op school voor leesbevordering (afronding in 2018).

Platfoarm Lêsbefoarding Fryslân (PLF)

Stichting Lezen is samen met Afûk, Bibliotheekservice Fryslân, Tresoar en de Provincie Fryslân kernpartner van het Platfoarm Lêsbefoarding Fryslân (PLF). In 2017 heeft het PLF zichzelf geëvalueerd. Dit heeft ertoe geleid dat er nieuwe samenwerkingsafspraken zijn gemaakt met de betrokken organisaties en dat het Nederlands Letterenfonds zich begin 2018 ook als kernpartner bij het PLF aansluit. De overige leden – Fryske Akademy, Omrop Fryslân en Cedin – zullen iets meer op afstand betrokken blijven.

Internationale samenwerking

In Europees verband is Stichting Lezen lid van EURead; de directeur-bestuurder van Stichting Lezen is vicevoorzitter. In 2017 is de website van EURead vernieuwd. In oktober 2017 vond de jaarlijkse algemene vergadering plaats in Brussel. Nieuwe beleidsaanbevelingen zijn daar besproken met leden van de Europese Commissie. Verder zijn de mogelijkheden onderzocht om in 2019/20 gezamenlijk een Europese campagne op te zetten rond *reading for pleasure*. EURead streeft ernaar om meer nieuwe Europese partners te betrekken. Eind 2017 maakten 14 organisaties uit 11 landen deel uit van EURead.

Kerntaak 1: Weten en meten

Roel van Steensel
bijzonder hoogleraar leesgedrag VU
en
Eliane Seegers
hoogleraar leesgedrag en digitale media TU Twente

Stichting Lezen genereert en verzamelt kennis en onderzoeksgegevens, stelt deze beschikbaar aan het werkveld en bestuurders en vertaalt deze naar beleid.

Onderzoek vormt de basis voor effectief leesbevorderingsbeleid. In samenwerking met diverse universiteiten en hogescholen zorgt Stichting Lezen voor een onderzoeksagenda die inspeelt op actuele ontwikkelingen en op behoeften en ervaringen van het werkveld.

Onderzoeksagenda

Centrale onderzoeksthema's in 2017-2020 zijn de doorgaande leeslijn, lezen en digitale media, en de leescultuur. Daarnaast voert Stichting Lezen evaluatie-, behoefte- en effectonderzoek uit of laat dit door onafhankelijke onderzoekers uitvoeren.

Aan deze onderzoeksagenda is in 2017 op verschillende manieren uitvoering gegeven:

- via de door Stichting Lezen geïnitieerde leerstoelen Leesgedrag (Vrije Universiteit Amsterdam) en Lezen en digitale media (Universiteit Twente);
- door middel van eigen onderzoek;
- door middel van extern onderzoek dat (deels) door Stichting Lezen wordt gefinancierd;
- door samenwerking in consortia;
- door als maatschappelijk partner betrokken te zijn bij onderzoeksaanvragen van derden.

1.1 Activiteiten in het kader van de leerstoelen

Bijzonder hoogleraar Leesgedrag, Vrije Universiteit Amsterdam

Prof. dr. Roel van Steensel – per 1 mei 2016 aangesteld aan de Vrije Universiteit Amsterdam als bijzonder hoogleraar Leesgedrag – heeft het afgelopen jaar diverse onderzoeken begeleid. Zo lopen er momenteel twee promotietrajecten aan de VU: een studie naar de langetermijneffecten van BoekStart en een evaluatie van de intensivering van de Bibliotheek op school in het basisonderwijs. Ook loopt er een korter durende evaluatie van de Bibliotheek op school in het vmbo. Alle drie deze projecten begeleidt hij samen met prof. dr. Adriana Bus.

Daarnaast was Van Steensel betrokken bij het leesmotivatieonderzoek van Stichting Lezen. Vanuit de Erasmus Universiteit Rotterdam zijn bovendien drie nieuwe projecten verworven rond het thema ‘vroege stimulering van geletterdheid’: een overzichtsstudie naar werkzame elementen in *family literacy*-programma's voor laagopgeleide (migranten)ouders, een subsidie van Kunst van Lezen voor een evaluatie van de VoorleesExpress en een subsidie van Stichting Lezen voor een onderzoek naar interactiesuggesties in voorleesboeken. Met deze projecten en met een aantal projecten die wellicht in de toekomst gehonoreerd worden, streeft Stichting Lezen ernaar een compleet onderzoeksprogramma rond de doorgaande leeslijn op te bouwen.

Van Steensel is als hoofd- en medeaanvrager betrokken bij diverse onderzoeksaanvragen: drie aanvragen voor langer lopend praktijkgericht onderwijsonderzoek naar stimulering van ouderbetrokkenheid bij de geletterde ontwikkeling in laaggeletterde gezinnen (hoofdaanvrager), de relatie tussen binnen- en buitenschools lezen in havo/vwo (medeaanvrager, samen met Universiteit van Amsterdam), de methode *Zin in lezen* (medeaanvrager, samen met Onderwijspedagogiek Vrije Universiteit Amsterdam) en een aanvraag voor samenhangende, fundamentele onderzoeksprojecten naar de effecten van digitale prentenboeken en educatieve games op de geletterde ontwikkeling van kinderen in achterstandsgezinnen.

Tevens heeft Van Steensel opnieuw de cursus ‘Leessocialisatie’ (mastercursus Vrije Universiteit Amsterdam) gegeven. In deze cursus kwamen onderwerpen aan bod als ontluikende geletterdheid, ICT, begrijpend lezen, leesstrategieën, leesmotivatie en leessocialisatie. In de cursus hebben studenten in een apart onderdeel ‘Leesbevordering in de praktijk’ kennisgemaakt met verschillende leesbevorderingsprogramma's en -projecten, waaronder programma's en projecten waar Stichting Lezen bij betrokken is. Ook heeft Van Steensel scriptieonderzoek begeleid.

Daarnaast heeft hij diverse keynote-lezingen gegeven: op de studiedag van de Mbo Taalacademie (19 mei), op de Gebruikersdag van LOGO 3000 (27 september), op de conferentie van het Kenniscentrum Begrijpend Lezen (4 oktober) en op de conferentie van Het Schoolvak Nederlands (24 november).

Verder was Van Steensel lid van de beoordelingscommissie Innovatiecentra Voor- en Vroegschoolse Educatie (NWO/NRO), is hij het afgelopen jaar toegetreden tot de wetenschappelijke adviesraad van de Dr. P.A. Tiele-stichting en tot de begeleidingscommissie van het promotieonderzoek van Kim Van Ammel van de Universiteit Gent (naar de invloed van leerling-, docent- en schoolkenmerken op het leesbegrip van leerlingen in het secundair onderwijs) en is hij voorzitter van de begeleidingscommissie van het onderzoek naar het Peutercollege in Rotterdam.

Bijzonder hoogleraar Lezen en digitale media, Universiteit Twente

Sinds 1 maart 2016 vervult prof. dr. Eliane Segers vanwege Stichting Lezen de bijzondere leerstoel Lezen en digitale media, verbonden aan de Universiteit Twente. Op 9 maart 2017 hield zij haar oratie getiteld Lezen en digitale media: een perspectief op onderwijs.

In het tweede jaar van haar aanstelling, in 2017, heeft Segers twee eerder gestarte onderzoeken voortgezet, en een derde en een vierde studie opgezet.

De eerste studie betreft de rol van digitale media in de thuisomgeving in het proces van leren lezen. Door middel van een vragenlijst aan ouders werd de (digitale) geletterde thuisomgeving in kaart gebracht, waarna kinderen in groep 2 getest werden op fonologisch bewustzijn en (beginnende) leesvaardigheid. De vragenlijsten zijn verspreid onder 150 ouders.

De tweede studie is getiteld Reading-to-Go lab. Het Go-Lab is een online experimenteeromgeving waarin kinderen in virtuele labs experimenten kunnen uitvoeren. De omgeving voorziet in teksten die uitleg geven over theoretische achtergronden. In dit onderzoek wordt onderzocht welke leerlingen de teksten wél of niet tot zich nemen voor ze gaan experimenteren, en in hoeverre dit het experimenteren zelf of het leereffect beïnvloedt. Ten tweede wordt onderzocht hoe leerlingen kunnen worden ondersteund om de teksten beter te lezen door gamification-elementen toe te voegen.

De derde studie betreft het lezen van hypertexten. Onder 108 vwo-leerlingen (brugklas) in verschillende groepen is het leesbegrip vergeleken bij drie lineaire teksten, drie teksten met intertekstuele hyperlinks en drie teksten met extratekstuele links. Ook zijn enkele kindkenmerken gemeten, zoals leesvaardigheid, woordenschat, en visueel en verbaal werkgeheugen.

De vierde studie is uitgevoerd rond het zogenaamde ‘modaliteits-effect’. De theorie stelt dat een visuele tekst met plaatjes slechter wordt geleerd dan eenzelfde auditieve tekst met plaatjes. Er lijken echter allerlei beperkingen aan dit effect te bestaan. Eén daarvan is het feit of de leerder of het apparaat het tempo bepaalt. Verder zou het effect moeten samenhangen met werkgeheugen, maar dat is niet eerder aangetoond. De data zijn verzameld en worden op dit moment verwerkt.

Segers was medeaanvrager bij een NRO-Tel mee met Taal-aanvraag (binnen ‘Lees-aversie onder laagtaalvaardige jongeren en succesvolle interventies’), in samenwerking met ITTA Kennisinstituut voor Taalontwikkeling en het Expertisecentrum Nederlands. Deze aanvraag is gehonoreerd; het project is in 2017 gestart en in volle gang. Er is een literatuurstudie uitgevoerd en er is een vragenlijst rond leesmotivatie onder vmbo-scholieren verspreid; de onderzoekers hebben 569 ingevulde vragenlijsten teruggekregen. Ook zijn focusgroepinterviews gehouden. Op het moment zijn de onderzoekers bezig de interventie op te zetten.

Tot slot is Segers betrokken bij het leesmotivatieonderzoek van Stichting Lezen en heeft zij zitting genomen in de wetenschappelijke adviesraad van de Dr. P.A. Tielestichting. De Radboud Universiteit heeft haar per 1 februari 2018 benoemd tot hoogleraar Leren & Technologie (op persoonlijke titel). Zij zal haar werkzaamheden binnen de bijzondere leerstoel voortzetten.

1.2 Onderzoek verricht door Stichting Lezen

De relatie tussen lezen en creatief schrijven (afgerond)

Een verkenning van de leesbevorderende werking van creatief schrijven op de leesmotivatie en literaire competentie van kinderen en jongeren. Het onderzoek is uitgevoerd door Emy Koopman. Resultaten zijn gepresenteerd op het congres Lezen Centraal en op verschillende congressen van derden. Het onderzoeksverslag is door Stichting Lezen uitgegeven en heeft tevens geleid tot twee publicaties in de *Kwestie van Lezen*-reeks.

Wat doet het boek? Een onderzoek naar de opbrengsten van lezen (afgerond)

Stichting Lezen heeft in het kader van de campagne 2016 Jaar van het Boek een literatuurstudie uitgevoerd naar de opbrengsten van lezen. Wat kunnen we op basis van bestaand psychologisch onderzoek zeggen over de effecten van het lezen van fictie op het leven van de lezer? Het onderzoek is uitgevoerd door Jette van den Eijnden. Uit de studie blijkt dat lezen diverse positieve gevolgen heeft. Het lezen van verhalen kan onze vooroordelen verminderen, ons inlevingsvermogen stimuleren en ons welzijn vergroten. De resultaten zijn in 2017 gepubliceerd en op meerdere congressen gepresenteerd. Het rapport vormde de basis voor het *Leesmonitor-magazine: Wat beweegt het boek? Over de opbrengsten van lezen*, 2017.

Onderzoek naar digitaal lezen (lopend)

Onderzoek naar de stand van zaken rond digitaal lezen in Nederland. Het onderzoek bestaat uit drie deelprojecten:

- **Replicatiestudie naar een roman met hyperlinks**

Dit betreft een vervolgonderzoek naar de leeservaring van een romantekst die is verrijkt met hyperlinks naar bronnen op internet. De vraag die centraal staat is of

video's op YouTube die een relatie hebben met het verhaal de onderdompeling in de verhaalwereld vergroten of doorbreken. De eerste resultaten laten geen grote verschillen zien tussen de verhaalversies met en zonder hyperlinks. Dit is in lijn met de uitkomsten van de eerste studie.

- **Vrij lezen op de tablet**

Het Stedelijk Dalton Lyceum in Dordrecht is een middelbare school die tabletonderwijs aanbiedt. De leerlingen kunnen kiezen voor een 'traditionele' klas (waar het onderwijs hoofdzakelijk met behulp van papier plaatsvindt, met digitale middelen als ondersteuning) of voor een iPad-klas (waar nagenoeg al het onderwijs met behulp van de tablet plaatsvindt). Met ingang van het schooljaar 2016-2017 zijn de leerlingen in de tabletklassen gestimuleerd om te gaan 'vrij lezen' van hun apparaat. Stichting Lezen onderzoekt in samenwerking met de school in hoeverre en op welke wijze het tabletgebruik invloed heeft op de drijfveren die leerlingen hebben om te lezen ('leesmotivatie'), op de frequentie waarin ze lezen ('leesgedrag') en op hun kunde in het lezen ('leesvaardigheid'). Bij het zoeken van boeken maken de leerlingen (in zowel de papieren als de digitale klassen) gebruik van de diensten van de openbare bibliotheek.

- **Leesgedrag e-boeken**

Dit betreft verdiepende studies naar enquête-onderzoeken die binnen de Stichting Marktonderzoek Boekenvak worden uitgevoerd naar digitaal lezen. Lezers van e-boeken vertellen hierin welke apparaten ze gebruiken bij het digitaal lezen, welke boekgenres ze lezen en hoe ze het lezen van het scherm ervaren in vergelijking met lezen van papier. De studies geven inzicht in de wijze waarop de digitalisering van het boek het leesgedrag en de leeservaring beïnvloedt.

Effect en evaluatie: beleidstheorieën (lopend)

Een intern traject om de opbrengsten van leesbevorderingsprojecten en -activiteiten in kaart te brengen. Dit heeft in 2017 geleid tot een interne notitie over opbrengsten van de leesbevorderingsactiviteiten van Stichting Lezen. Tevens zijn diverse onderzoeken uitgevoerd om de resultaten van het beleid te monitoren.

Lezen in het Nederlands en Lêze yn it Frysk (lopend)

Een literatuuronderzoek naar de leesontwikkeling van tweetalige Friese kinderen, uitgevoerd door Frouke de Wijs, onder begeleiding van Alex Riemersma, lector Fries en Meertaligheid aan de NHL Stenden Hogeschool. Het onderzoek zal in 2018 in het kader van Leeuwarden Culturele Hoofdstad 2018 op het congres Lezen Centraal gepresenteerd worden.

1.3 Externe onderzoeken

Leesmotivatie-onderzoek kinderen en jongeren (afgerond)

DUO Onderwijsonderzoek & Advies vroeg bijna 6.000 leerlingen van tussen de 8 en 18 jaar naar hun leesmotivatie. Niet alleen werd daarbij gekeken naar hoe gemotiveerd leerlingen zijn om te lezen, maar ook naar waarom ze al dan niet gemotiveerd zijn. Naast de leesmotivatie zijn ook het leesgedrag, de leesomgeving en het mediagebruik van Nederlandse kinderen en jongeren in kaart gebracht.

Het onderzoek is uitgevoerd met medewerking van prof. dr. Eliane Segers en prof. dr. Roel van Steensel, bijzonder hoogleraren van Stichting Lezen. In 2018 zullen de data nader geanalyseerd worden. Het onderzoek heeft in 2017 geleid tot de publicatie *De leesmotivatie van Nederlandse kinderen en jongeren*.

Evaluatie Tomke (afgerond)

Onderzoek naar het gebruik en de waardering van het Friese leesbevorderingsproject Tomke onder Friese ouders met kinderen in de peuterleeftijd. Het onderzoek is uitgevoerd door Partoer consultants en onderzoekers. Uit het onderzoek blijkt dat ruim driekwart van de ouders die aangeven dat Tomke wordt gebruikt op de kinderopvang, dit belangrijk of heel belangrijk vindt. Ruim 90% van de ouders vindt het belangrijk dat Tomke de Friese taal stimuleert, dat er wordt voorgelezen en dat de meertaligheid wordt gestimuleerd. Wanneer wordt gevraagd naar de effecten van Tomke op de taalontwikkeling van hun kind, geeft 27% aan dat hun kind de taal door Tomke beter beheerst. Volgens ruim de helft van de ouders stimuleert Tomke om meer met taal te doen. De ouders zijn enthousiast over Tomke en hopen dat het project wordt uitgebreid voor oudere en jongere kinderen. In 2018 zal het onderzoeksverslag worden aangeboden aan vertegenwoordigers van de provincie Fryslân.

Invloed van laaggeletterde ouders op het schoolsucces van hun kinderen (afgerond)

Aansluitend bij het actieprogramma Tel mee met Taal richt dit onderzoek zich specifiek op laaggeletterde ouders en hun kinderen. Inzicht krijgen in, en hierdoor bijdragen aan het doorbreken van de intergenerationele overdracht van laaggeletterdheid staat centraal. Er is een analyse gemaakt van reeds verzamelde gegevens in 2013/2014 in het kader van het Cohort Onderzoek OnderwijsLoopbanen (COOL). Het onderzoek is uitgevoerd onder supervisie van prof. dr. Notten, Radboud Universiteit Nijmegen. De resultaten zijn door Stichting Lezen in 2017 gepubliceerd. Tevens heeft Natascha Notten een onderzoeksbijdrage gekregen voor een vervolgonderzoek waarin gekeken wordt naar de invloed van de leesopvoeding op het schoolsucces van kinderen in het basisonderwijs.

Poëzie buiten het boek (afgerond)

In het kader van haar promotieonderzoek heeft Kila van der Starre, Universiteit Utrecht, een onderzoek uitgevoerd naar de stand van zaken in het lezen van poëzie. Het onderzoek is uitgevoerd in samenwerking met het Nederlands Letterenfonds. Tijdens de Nacht van de Poëzie zijn de resultaten gepresenteerd. Het onderzoek heeft veel aandacht in de media gekregen.

Naar bewegende interactieve prentenboeken (afgerond)

Verkennd onderzoek van prof. dr. Adriana Bus, Vrije Universiteit Amsterdam, naar het leesbegrip en de leesmotivatie van kleuters bij het lezen van interactieve prentenboeken. Simpele camerabewegingen met het doel de visuele aandacht van kinderen te sturen, bevorderen het verhaalbep, zo blijkt uit de resultaten. Ze versterken de koppeling van tekst aan beeld en daarmee het voorstellingsvermogen. Ook interactie in aanvulling op geanimeerde beelden blijkt een verrijking te zijn voor digitale boeken.

Leesbevordering vmbo (afgerond)

Onderzoek in samenwerking met onderzoeksbureau DUO Onderwijsonderzoek & Advies naar de stand van zaken rond leesbevordering op het vmbo. Het onderzoek bestond uit een enquête onder een representatieve groep vmbo-docenten Nederlands, gevolgd door een verdiepend kwalitatief onderzoek. De resultaten zullen begin 2018 gepubliceerd en gepresenteerd worden op een studiemiddag voor docenten in het vmbo.

Opbrengsten auteursbezoeken (lopend)

Onderzoekstraject in samenwerking met de Schrijverscentrale onder supervisie van dr. Natascha Notten, Radboud Universiteit Nijmegen. In 2017 heeft Lisanne Bos een literatuurstudie uitgevoerd naar de opbrengsten van auteursbezoeken voor leesbevordering. Tevens heeft onderzoeksbureau Oberon een onderzoek gedaan naar de ervaringen van docenten, organisatoren, auteurs en kinderen met auteursbezoeken. In 2018 volgt publicatie van beide onderzoeken.

Diversiteit in kinderboeken (lopend)

Onderzoeksproject van Sara Van den Bossche, Universiteit Tilburg, naar culturele en etnische diversiteit in de Nederlandstalige jeugdliteratuur. Voorlopige resultaten zijn gepresenteerd op het Drongo Talenfestival. In 2018 zal het onderzoek worden afgerond en worden gepresenteerd op het congres Lezen Centraal.

Leeshonger (lopend)

Onderzoeksproject van Mia Stokmans over het stimuleren van leeshonger bij kinderen en jongeren. In 2018 zal een publicatie van haar hand verschijnen.

Het bereik van digitale leesplatforms (lopend)

Onderzoek in samenwerking met de Koninklijke Bibliotheek naar het bereik en het gebruik van digitale leesplatforms. Het onderzoek zal in 2018 worden afgerond.

Vraag maar raak! Interactief voorlezen bevorderen door ingebouwde inferentievragen (Iopend)

Dit project betreft een onderzoek met als doel de kwaliteit van de ouder-kindinteractie tijdens het interactief lezen van (digitale) prentenboeken te bevorderen door het op een natuurlijke manier inbouwen van interactiesuggesties in de tekst. Het onderzoek wordt uitgevoerd onder leiding van dr. Bjorn de Koning, Erasmus Universiteit Rotterdam. Het onderzoek zal in 2018 worden afgerond.

Leren lezen met je lichaam (Iopend)

Exploratief onderzoek van Menno van der Schoot (Vrije Universiteit Amsterdam, coördinator) en Bjorn de Koning (Erasmus Universiteit Rotterdam) naar *embodied cognition* bij begrijpend lezen. In dit onderzoek wordt bekeken of het maken van motorische bewegingen tijdens begrijpend-lezen-taken bijdraagt aan de leesvaardigheid en leesmotivatie van kinderen in de basisschoolleeftijd. Het onderzoek is een opmaat naar een grotere onderzoeksaanvraag rond de meerwaarde van *embodied cognition* bij lezen.

Rol van (voor)lezen in samengestelde gezinnen (Iopend)

Exploratief onderzoek onder supervisie van dr. Natascha Notten (Radboud Universiteit Nijmegen). Het onderzoek heeft als doel inzicht te krijgen in de motivatie van ouders in verschillende gezinssamenstellingen (twee ouders, een ouder, samengesteld gezin) om wél of niet voor te lezen.

Onderzoek Kunst van Lezen

De hierboven genoemde onderzoeken worden uitgevoerd op basis van de onderzoeksagenda in het beleidsplan *Lezen voor het leven* in het kader van de Culturele Basisinfrastructuur (BIS). Daarnaast worden er grootschalige onderzoeken begeleid ter ondersteuning en onderbouwing van de diverse programma's van Kunst van Lezen. Het gaat om de volgende onderzoeken:

- BoekStart op Termijn, promotieonderzoek van Merel de Bondt, onder supervisie van prof. dr. Adriana Bus aan de Vrije Universiteit Amsterdam;
- de Bibliotheek op school basisonderwijs, promotieonderzoek van Lisa van der Sande, onder supervisie van prof. dr. Roel van Steensel;
- de Bibliotheek op school vmbo, promotieonderzoek van Ilona Wildeman, onder supervisie van prof. dr. Roel van Steensel.

Deze drie onderzoeken vinden plaats aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

- Aan de Erasmus Universiteit Rotterdam vindt onder leiding van prof. dr. Roel van Steensel een onderzoek plaats naar het programma de VoorleesExpress. De onderzoeksresultaten zullen medio 2018 beschikbaar zijn.
- In 2017 heeft tevens een onderzoek plaatsgevonden naar het gebruik en de waardering van het BoekStartkoffertje. Hierbij is specifiek gekeken naar ouders met een lage sociaal-economische status.

Zie het jaarverslag van Kunst van Lezen voor een meer uitgebreid overzicht van deze onderzoeken.

1.4 Onderzoeksconsortia

Stichting Lezen is kernpartner van KVB Boekwerk, het kennis- en innovatieplatform voor de boekensector, en werkt samen in diverse consortia. In 2017 zijn met deze consortia de volgende onderzoeksprojecten gerealiseerd:

Het Taalvak Nederlands Onderzocht, basisonderwijs en voortgezet onderwijs 2016, uitgevoerd in 2017 (afgerond)

Het Taalvak Nederlands Onderzocht (HTNO) bevat samenvattingen van onderzoekspublicaties van 1969 tot nu naar taal in het basisonderwijs en naar Nederlands in het voortgezet of secundair onderwijs, en naar Nederlands als tweede taal in het volwassenenonderwijs. De onderzoeken zijn uitgevoerd in Nederland, Vlaanderen en Suriname. De website wordt jaarlijks geactualiseerd met een literatuuronderzoek naar publicaties die in het voorgaande jaar zijn verschenen. HTNO voor het basisonderwijs is een samenwerking met de Nederlandse Taalunie en de Universiteit Gent; HTNO voor het voortgezet onderwijs is een samenwerking met de Nederlandse Taalunie en de Universiteit van Amsterdam. Alle beschrijvingen zijn via de website van de Nederlandse Taalunie te doorzoeken en te lezen: <http://taalunieversum.org/inhoud/onderzoek/maak-kennis-met-htno>. In 2017 zijn ongeveer 75 publicaties beschreven, waarvan ruim de helft gaat over het lees- en literatuuronderwijs.

Stichting Marktonderzoek Boekenvak

Stichting Lezen is sinds 2011 partner binnen de consumentenonderzoeken van de Stichting Marktonderzoek Boekenvak (SMB). Deze onderzoeken worden eens in de drie maanden afgenomen binnen het panel van marktonderzoekinstituut GfK, dat een representatieve afspiegeling vormt van de Nederlandse bevolking. Naast Stichting Lezen zijn partners: de verenigingen van boekhandelaren en uitgeverijen (Groep Algemene Uitgevers – GAU, Koninklijke Boekverkopersbond – KBb), de CPNB, en de Koninklijke Bibliotheek (namens de bibliotheeksector). De KVB (Koninklijke Vereniging van het Boekenvak) is penvoerder van de SMB.

In 2017 heeft, naast twee reguliere metingen, een themameting plaatsgevonden over de leesopvoeding van ouders. De vragenlijst voor deze meting is mede door Stichting Lezen voorbereid. Daarnaast was er een themameting over de *customer journey*. De reguliere metingen bestaan uit vragen over lees-, leen- en koopgedrag, voorlezen door ouders, de bekendheid van leesbevorderingsprogramma's, de bezoekfrequentie van boekhandels en bibliotheken en het lezen van e-boeken van verschillende apparaten.

Lees: Tijd (verdieping Media: Tijd voor lezen)

Het Sociaal en Cultureel Planbureau monitort de tijdsbesteding van Nederlanders, onder andere wat betreft het gebruik van media en lezen. Op basis van diverse databronnen, en in samenwerking met een consortium van partijen die ook samen de Stichting Marktonderzoek Boekenvak vormen, is een verdiepende studie uitgevoerd naar het leesgedrag. Het betreft de eerste grootschalige studie naar lezen in deze soort sinds het SCP-rapport *Leesgewoonten* uit 1997. Het rapport *Lees: Tijd. Lezen in Nederland* is in januari 2018 gepresenteerd op het congres van KVB Boekwerk en kreeg veel media-aandacht.

1.5 Stichting Lezen als maatschappelijk partner bij onderzoeksaanvragen

Stichting Lezen heeft een beperkt eigen onderzoeksbudget. Om grootschalig onderzoek naar lezen en leesgedrag te kunnen realiseren is Stichting Lezen in 2017 betrokken geweest bij diverse onderzoeksaanvragen van onderzoekers verbonden aan universiteiten en hogescholen. Het gaat om de volgende gehonoreerde aanvragen:

Hoofdaanvrager	Onderzoeksproject	Call	Status
de heer prof. dr. Roel van Steensel, Vrije Universiteit Amsterdam	<i>Family literacy</i> -programma's voor kinderen in achterstandssituaties: een meta-analyse van effecten en werkzame elementen	NRO Overzichtsstudies 2017 vrije onderwerpen	toegekend
de heer prof. dr. Roel van Steensel, Vrije Universiteit Amsterdam	Laaggeletterde ouders betrekken bij de taalontwikkeling van hun kind	NRO Langlopend Onderwijs-onderzoek	vooraanmelding toegewezen voor nadere uitwerking

Als maatschappelijk partner is Stichting Lezen tevens betrokken bij enkele langlopende onderzoeksprojecten:

- *Uses of Literary Narrative Fiction in Social Contexts: Changes in Self and Social Perceptions* (2014-2018), uitgevoerd aan de Universiteit van Utrecht onder leiding van prof. dr. Frank Hakemulder;
- Het onderzoek van de heer Hans Das, docent op het Greijdanus College in Zwolle, in het kader van een promotiebeurs voor leraren; hierin staat de opbouw van lyrische competentie van leerlingen in het voortgezet onderwijs centraal (2014-2018).

1.6 Samenvattend overzicht uitgevoerde activiteiten in het kader van 'weten en meten'

Bezien in relatie tot de voorgenomen activiteiten is in 2017 buitengewoon veel onderzoek afgerond. Veelal waren dit onderzoeken die in 2016 zijn geïnitieerd. Het gaat om in totaal negen onderzoeken. Daarnaast zijn er twee nieuwe onderzoeksaanvragen toegekend. In totaal hebben er in 2017 twintig onderzoeksactiviteiten plaatsgevonden.

Kerntaak: weten en meten	2017 activiteitenplan				2017 werkelijk			
	school		openbaar		school		openbaar	
	aantal	bereik	aantal	bereik	aantal	bereik	aantal	bereik
leerstool Leesgedrag			1				1	
leerstool Lezen en digitale media			1				1	
SMB			4				4	
SMB verdiepende analyse			1				0	
SCP Lees:Tijd			1				1	
HTNO po en vo			2				2	
Onderzoeksaanvragen 2017:			2				2	
- Vraag maar raak!								
- Leren lezen met je lichaam								
Afgeronde onderzoeken 2017:			9				9	
- De relatie tussen lezen en creatief schrijven								
- Wat doet het boek? Een onderzoek naar de opbrengsten van lezen								
- Leesmotivatieonderzoek kinderen en jongeren								
- Evaluatie Tomke								
- Invloed van laaggeletterde ouders op het schoolsucces van hun kinderen								
- Poëzie buiten het boek								
- Naar bewegende interactieve prentenboeken								
- Leesbevordering vmbo								
- BoekStartkoffertje								
Totaal weten en meten	0	0	21	0	0	0	20	0

Kerntaak 2: Informeren, inspireren en activeren

Stichting Lezen stimuleert en faciliteert activiteiten en samenwerking in het werkveld van de intermediairs – door kennisdeling, deskundigheidsbevordering en landelijke campagnes en programma's.

2.1 Kennisdeling

Websites

Lezen.nl

Lezen.nl is de corporate website van Stichting Lezen. Gebruikers kunnen hier onder andere informatie vinden over leesbevordering en Stichting Lezen, publicaties downloaden en projectaanvragen indienen.

Aantal sessies 2017: 101.031

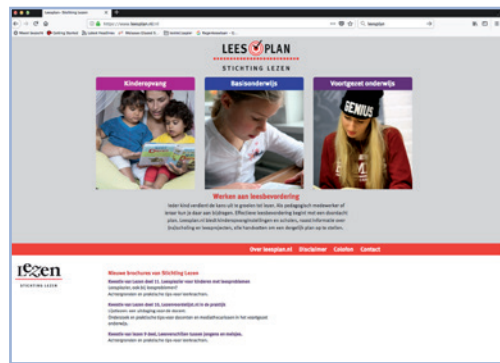
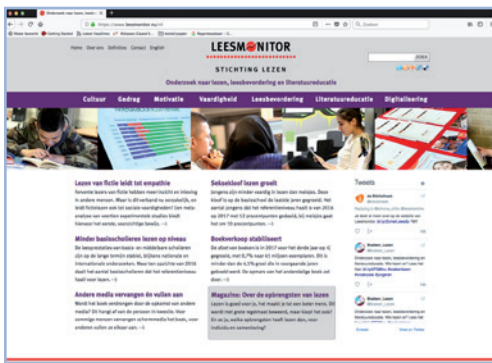
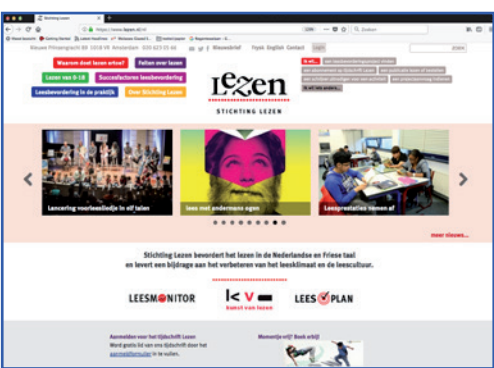
Aantal unieke bezoekers 2017: 98.788

Leesmonitor.nl

Leesmonitor.nl geeft toegankelijke en compacte informatie over de meest recente feiten en inzichten op het gebied van leesgedrag, leesmotivatie en leesvaardigheid. In 2017 is de website geactualiseerd en uitgebreid. Ook is er een Engelstalig deel toegevoegd om internationale kennisuitwisseling te bevorderen.

Aantal sessies 2017: 30.564

Aantal unieke bezoekers 2017: 29.639

Leesplan.nl

Leesplan.nl geeft scholen en kinderopvanginstellingen houvast bij het vormgeven van een doorgaande leeslijn. In 2017 is de website geëvalueerd en geactualiseerd.

Aantal sessies 2017: 13.962

Aantal unieke bezoekers 2017: 13.166

Aantal leesplannen 2017: 1.305

Daarnaast heeft Stichting Lezen diverse kleinere websites, gekoppeld aan een specifiek leesbevorderingsproject. Websites in het kader van Kunst van Lezen worden besproken in het jaarverslag van Kunst van Lezen.

Sociale media en digitale nieuwsbrief

De sociale media spelen een ondersteunende rol voor de websites en de andere communicatie van Stichting Lezen. Het zijn belangrijke platforms. Zo groeide het aantal volgers op Twitter van 4.517 in 2016 naar 4.641 in 2017, het aantal volgers op Facebook van ruim 3.300 in 2016 naar 4.400 in 2017 en het aantal volgers op LinkedIn van ruim 1.700 in 2016 naar 2.140 in 2017. Stichting Lezen is in de loop van 2017 ook actief geworden op Instagram en heeft daar inmiddels 1.000 volgers. In 2017 zijn er 8 digitale nieuwsbrieven verstuurd.

Brochures, digitale themadossiers, tijdschrift Lezen

Onderzoekspublicaties (pdf en Eburon)

In 2017 zijn er zeven onderzoekspublicaties van Stichting Lezen verschenen: zes digitale publicaties en een publicatie bij Eburon (print en digitaal). De digitale publicaties zijn 4.707 keer gedownload. In totaal zijn de Eburon-publicaties 3.079 keer afgenomen (digitaal en in print).

De leesmotivatie van Nederlandse kinderen en jongeren

Het laatste grootschalige onderzoek naar de leesmotivatie van Nederlandse kinderen en jongeren dateert van 2002. Dit onderzoek biedt een nieuwe stand van zaken.

Een beeld van de laaggeletterde ouder

Een onderzoek naar achtergrondkenmerken, leesopvoeding en taalprestaties in laaggeletterde gezinnen.

Poëzie in Nederland

Kila van der Starre (Universiteit Utrecht) onderzoekt hoe volwassenen in Nederland met poëzie in aanraking komen.

Voorlezen in de kinderopvang 2016

Onderzoek naar de stand van zaken in het voorleesbeleid en de voorleespraktijk van Nederlandse kinderopvanginstellingen.

Zo fijn dat het niet fout kan zijn

Literatuurstudie naar de invloed van (re)creatief schrijven op lezen.

Wat doet het boek?

Literatuurstudie naar de psychologische opbrengsten van lezen.

Succesvol lezen in het onderwijs (Eburon)

Bundeling van dertien artikelen waarin wordt ingezoomd op recent onderzoek naar leesmotivatie en leesvaardigheid in het primair en voortgezet onderwijs. De publicatie is een opbrengst van het wetenschappelijk congres Succesvol lezen in het onderwijs, dat Stichting Lezen eind 2016 organiseerde.

Oplage in print: 300

Leesmonitor Het Magazine: 2017 Wat beweegt het boek? Over de opbrengsten van lezen.

Oplage in print: 4.150

Beleidsnotities

- *Als lezen niet vanzelf gaat. Notitie over leesvaardigheid, leesproblemen en dyslexie*
- *Leesbevordering in gezinnen met weinig leescultuur*

Dit rapport geeft een beeld van het leesklimaat thuis en van de potentie van leesbevorderingsinterventies in gezinnen met jonge kinderen (0-12 jaar) waar een stimulerende leesopvoeding niet vanzelfsprekend is.

Deze beleidsnotities zijn te downloaden.

Kwestie van Lezen

Kwestie van lezen is een serie brochures met achtergronden en praktische tips voor leerkrachten, mediathecarissen en pedagogisch medewerkers. In 2017 zijn drie nieuwe uitgaven verschenen:

- *deel 12: Praten over romanfragmenten (voortgezet onderwijs)*
- *deel 13: Lezen en creatief schrijven combineren op de basisschool*
- *deel 14: Creatief schrijven en lezen combineren op de middelbare school*

De brochures zijn in een oplage van 5.000 gedrukt en verspreid onder intermediairs.

Kinderboekengids

Voor het basisonderwijs wordt een overzicht van activiteiten gegeven in de Kinderboekengids van de CPNB. Stichting Lezen is hier zowel inhoudelijk als financieel bij betrokken.

Oplage: 22.935

Lezen in de klas

De brochure *Lezen in de klas; Leesbevordering van vmbo tot gymnasium 2017-2018* laat zien op welke uiteenlopende manieren lezen in de klas kan worden vormgegeven. Zowel beproefde succesformules als nieuwe activiteiten zijn beschreven.

Oplage: 8.470

Tijdschrift Lezen

Lezen, tijdschrift over leesbevordering en literatuureducatie, verschijnt vier keer per jaar in een oplage van gemiddeld 8.525 prints per editie. *Lezen* richt zich op professionals in Nederland die werken met kinderen en jongeren van 0 tot 20 jaar, die het leesbevorderingswerk dagelijks in de praktijk vormgeven – in de kinderopvang, op school, in de boekhandel en bibliotheek.

- *Lezen 1, 2017*: een gesprek over wetenschappelijk onderzoek naar de opbrengsten van lezen. Herman Koch over het Boekenweekgeschenk. Nieuwe voorleesfilmpjes over het voorlezen aan heel jonge kinderen. En nog veel meer.
- *Lezen 2, 2017*: In dit nummer, onder veel meer, een interview met Gerda Dendooven, die met *Stella, ster van de zee*, een eigentijds sprookje over anders zijn, de Woutertje Pieterse Prijs won.

- *Lezen 3, 2017:* In dit nummer onder meer een pleidooi voor meer kleur in een witte boekenwereld; over diversiteit in Young Adult-boeken.
- *Lezen 4, 2017:* In dit nummer aandacht voor onder meer leesmotivatie en geïllustreerde non-fictie.

Congressen, symposia en workshops

NOT, 24-28 januari 2017

Van 24 t/m 28 januari 2017 stond Stichting Lezen op de Nederlandse Onderwijs Tentoonstelling (NOT). Deze beurs voor en door onderwijsprofessionals vindt om de twee jaar plaats in de Jaarbeurs in Utrecht. Stichting Lezen stond met haar stand in de Kinderboekenstraat, een door het Nederlands Uitgeversverbond gecoördineerde beursdeelname voor kinderboekenuitgevers en verwante organisaties. In de stand van Stichting Lezen stonden thema's als de leesomgeving, vrij lezen, voorlezen, praten over boeken, en het betrekken van ouders bij leesbevordering centraal. Speciaal voor de NOT is de brochure *Lezen in de klas* voor het basisonderwijs ontwikkeld. De brochure is in grote oplage uitgedeeld. Naast een groot aantal andere brochures ontvingen bezoekers een gratis poster voor in de klas met een gedicht van Koos Meinderts, geïllustreerd door Annette Fienieg. De informatiematerialen werden enthousiast ontvangen door de bezoekers (ca. 500 per dag). Ook vonden er vele informerende en voorlichtingsgesprekken met de bezoekers plaats. Een belangrijk onderdeel van de stand vormde ook de leestafel met de allernieuwste kinder- en jeugdboeken; deze boeken werden na een oproep in grote getale aangeleverd door uitgevers. In de stand werden ook de twee speciaal voor de beurs ontwikkelde magazines over de Bibliotheek op school uitgedeeld. Op dinsdag 24 januari verzorgde Kinderboekenambassadeur Jan Paul Schutten op verzoek van Stichting Lezen een workshop. Het daarvoor ingerichte zaaltje was 'uitverkocht'. Het totale aantal bezoekers van de NOT bedroeg dit jaar 38.875.

Lezen Centraal, 5 april 2017

Op woensdag 5 april organiseerde Stichting Lezen haar jaarlijkse congres Lezen Centraal, dit keer onder de titel *Op verhaal komen*. Het verhaal stond centraal. Verhalen zijn onontkoombaar. Ze zijn overal en we vertellen ze zelf dag in, dag uit. Lezen Centraal ging op zoek naar de creatieve middelen die verhalenmakers inzetten om de lezer, luisteraar of kijker ontroerd, ontzet, verheugd achter te laten. Ook konden bezoekers kennismaken met het creatieve maakproces en meehelpen verhalen te duiden. Presentator Ellen

Deckwitz, dichter, columnist en voordrachtskunstenaar, leidde de bezoekers op geheel eigen wijze door het programma.

Als keynote-sprekers traden op auteur Arthur Umbgrove (hij verving op het laatste moment Arnon Grunberg, die vanwege persoonlijke omstandigheden verstek moest laten gaan), Emy Koopman (onderzoeker bij Stichting Lezen en auteur; de titel van haar presentatie luidde: *Via creatief schrijven naar verhaalwijsheid*) en Frank Schallmaier (fotoredacteur van *de Volkskrant* en beeldverzamelaar; de titel van zijn presentatie was: *Fotograaf zonder camera*).

In de middag waren er vijf inhoudelijke sessies, verzorgd door Isabelle Handschoewerker (*Verbeeldingskracht als hefboom*), Mariet Lems (*Schrijf je vrij*), Caroline Wisse-Weldam en Gerdineke van Silfhout (*Zweten in de les Nederlands*), Marianne Koeman en Judith de Klerk (*Beter verwoorden laat je zien*), Erna van Koeven en Frank Schaafsma (*Queen Latifa & andere levensverhalen uit het entree-onderwijs*) en vijf sessies met auteurs: Jos van Hest, A.L. Snijders, Selma Noort, Annet Huizing en Floor de Goede. De dag werd afgesloten door verhalenverteller Eric Borrias. In totaal kwamen er 240 bezoekers waarvan 54% een enquête heeft ingevuld. Lezen Centraal 2017 werd overwegend positief beoordeeld en met een 7.9 gewaardeerd.

Middag van het Kinderboek, 13 mei 2017

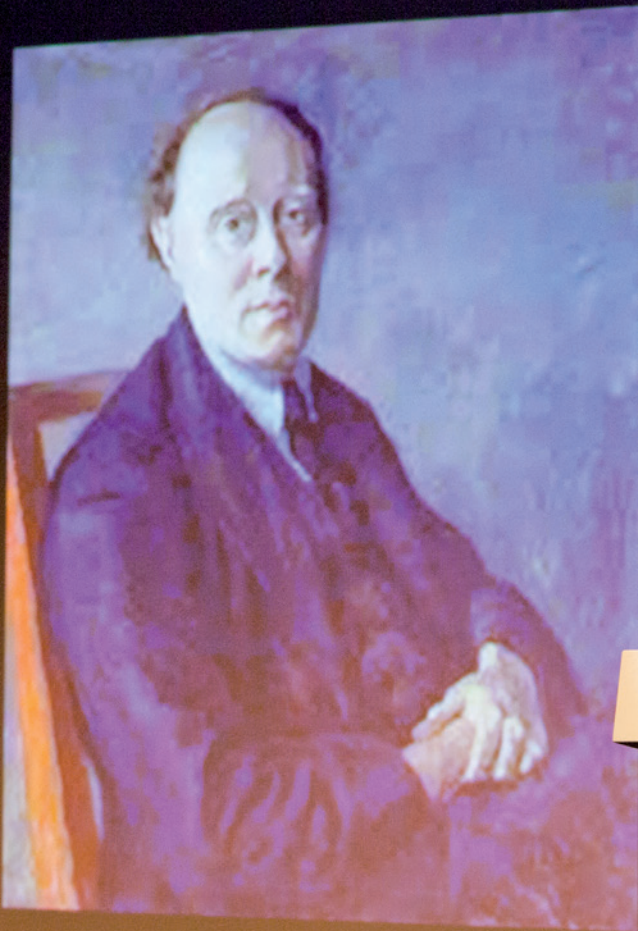
Zaterdag 13 mei vond de Middag van het Kinderboek plaats in de Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA).

Thema dit jaar was: 'Wat maakt een boek tot een goed

kinderboek?'. Stichting Lezen stond organisatoren Marco Kunst en Aby Hartog terzijde in een adviserende rol. De middag werd zoals altijd voorafgegaan door een serie workshops, die door 75 mensen werden bezocht. De plenaire presentaties tijdens de middagsessie (door onder anderen Aad Meinderts en Benny Lindelauf) werden gevolgd door een goed gevulde grote zaal in de OBA (ca. 250 bezoekers).

Het Schoolvak Nederlands, 24-25 november 2017

Vrijdag 24 en zaterdag 25 november vond in Zwolle *Het Schoolvak Nederlands* plaats. Bijzonder hoogleraar Leesgedrag Roel van Steensel hield een keynote-lezing met als titel *Betrokken lezers in het voortgezet onderwijs: over de rol van leesmotivatie, woordenschat en leesstrategieën*. Tevens was Stichting Lezen verantwoordelijk voor de stroom leesbevordering, met lezingen over Young Adult-literatuur, jeugdliteratuurdidactiek en leesplezier in het vmbo. Jaarlijks komen gemiddeld 550 leerkrachten en docenten naar dit congres.

Annie M.G. Schimdtlezing, 16 mei 2017

Op woensdag 16 mei heeft Rindert Kromhout in het Kinderboekenmuseum in Den Haag de Annie M.G. Schimdtlezing 2017 gehouden. De titel van zijn lezing: De rattenvanger van Weesp. Stichting Lezen en het Nederlands Letterenfonds zijn medefinanciers van de lezing. Er waren 180 bezoekers.

2.2 Deskundigheidsbevordering

De toerusting van professionals is een belangrijke taak van Stichting Lezen. Stichting Lezen ontwikkelde, in het kader van de reguliere BIS-taakuitvoering, voor pedagogisch medewerkers de opleiding tot (voor)leescoördinator en voor leerkrachten de opleiding tot leescoördinator. Deze opleidingen worden ook ingezet in het programma Kunst van Lezen. Stichting Lezen zorgt, op basis van nieuw onderzoek en voortschrijdend inzicht, voor doorontwikkeling en continue verbetering van deze opleidingen. Het streven is de uitvoering van deze opleidingen in de komende periode aan het bibliotheekveld over te dragen.

In 2017 zijn in samenwerking met Kunst van Lezen de volgende opleidingen en cursussen gegeven:

	Kinderopvang / Onderwijs	Bibliotheken	Overig
VVE	Training voorleescoördinator voor de kinderopvang*	Training BoekStart-coach	E-learning Taalstimulering door voorlezen voor JGZ-medewerkers
	Training interactief voorlezen in de kinderopvang aan 0-4 jarigen*		
Basisonderwijs	Open Boek 2.0 Leidt op tot leescoördinator; de cursisten leren verschillende boeksoorten kennen, werken met actuele kinder- en jeugdboeken en afwisselende leeswerkvormen.	Leesconsulent basis	
	Open Boek 2.0 – nascholing voor leescoördinatoren Beschikbare modules: - Minilessen leesvaardigheid - Ouderpartnerschap - Zwakke lezers - Boekenkring - Team betrokken houden	Profilering leesconsulent	
	Open Boek 2.0 – Train de trainer	Didactiek basis	
	Open Boek 2.0 – Nascholing trainers	Didactiek verdieping	
	Vol van Lezen Leidt leescoördinatoren op tot specialist jeugdliteratuur in het basisonderwijs.	Leesplezier voor kinderen met een leesprobleem	
	Vol van Lezen – opleiders Pabo-docenten worden getraind om de opleiding Vol van Lezen als post-HBO-scholing te kunnen geven op hun pabo.	Masterclass Effectief actie- plan ouderpartnerschap	
Voortgezet Onderwijs		Lezen kan beter Onderwijslandschap Didactiek Lezen voor de Lijst	

* De trainingen voorleescoördinator en interactief voorlezen zijn ontwikkeld op twee niveaus:

- Train de trainer: opleiding waarin bibliotheekspecialisten getraind worden om pedagogisch medewerkers van kinderopvanginstellingen op te leiden;
- de uiteindelijke training voor pedagogisch medewerkers.

De train-de-trainer-cursussen interactief voorlezen en voorleescoördinator zijn in 2017 respectievelijk drie en twee keer landelijk aangeboden. De training richt zich op hbo-geschoolde bibliotheekmedewerkers die voldoende trainingservaring hebben en bekend zijn met BoekStart voor baby's en BoekStart in de kinderopvang.

Deskundigheidsbevordering mbo/pabo

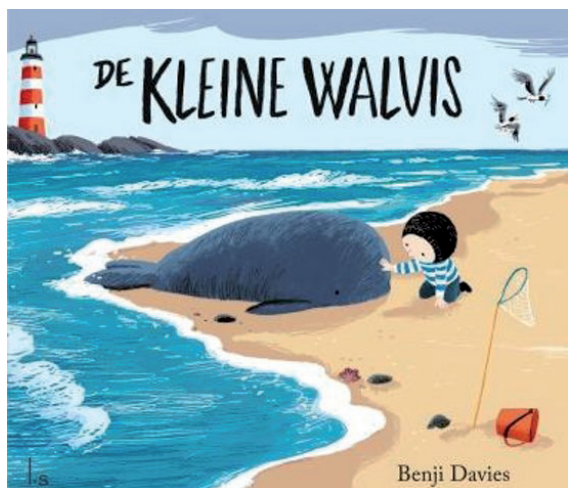
Behalve huidige professionals wil Stichting Lezen aankomende onderwijsassistenten, pedagogisch medewerkers en leerkrachten informeren over het belang van leesbevordering en hen activeren om met lezen aan de slag te gaan. Voor het mbo is hiervoor een bronnenboek ontwikkeld met tal van leesbevorderende activiteiten. In 2017 is dit bronnenboek herzien. Tevens wordt er gewerkt aan een keuzemodule leesbevordering. Pabo's kunnen gebruik maken van *Open Boek voor de pabo*. Voor de lerarenopleidingen tweedegraads wordt gewerkt aan een speciaal boek over jeugdliteratuurdidactiek; Stichting Lezen heeft hiervoor het initiatief genomen.

2.3 Landelijke campagnes

Stichting Lezen is in uiteenlopende rollen betrokken bij landelijke leesbevorderingscampagnes. Zo maakt Stichting Lezen kennis over lezen en leesbevordering in de praktijk zichtbaar en versterkt zij samenwerking met en tussen professionele intermediairs in bibliotheek, boekenvak, onderwijs en kinderopvang.

Campagnes van Stichting Lezen

Stichting Lezen speelt een actieve rol als financier en inhoudelijk regisseur in de volgende campagnes:

De Nationale Voorleesdagen (0-6 jaar)

De Nationale Voorleesdagen is de leesbevorderingscampagne voor kinderen van 0 tot 6 jaar en hun ouders en begeleiders. Het stimuleren van voorlezen aan kinderen die zelf nog niet kunnen lezen staat in deze campagne centraal. De dagen worden afgetrapt met het Nationale Voorleesontbijt, waarbij verschillende prominenten het Prentenboek van het Jaar voorlezen in een peuterspeelzaal, kinderdagverblijf of kleuterklas. Dit jaar was het Prentenboek van het Jaar *De kleine walvis*, geschreven en geïllustreerd door Benji Davies.

Sinds 2003 wordt deze campagne door de CPNB georganiseerd, op initiatief en in opdracht van Stichting Lezen. In totaal zijn met

deze campagne in 2017 ruim 10.000 instituties bereikt. Dit houdt in dat 77% van de bibliotheken, 84% van de kinderopvanginstellingen en 28% van de basisscholen aan deze campagne hebben meegedaan.

De Nationale Voorleeswedstrijd (6-12 jaar)

De Nationale Voorleeswedstrijd is de leesbevorderingscampagne voor leerlingen in groep 7 en 8 van het basisonderwijs. In deze campagne staat het voorlezen van en luisteren naar interessante boekfragmenten door leeftijdsgenoten centraal. Op woensdag 17 mei vond de 24ste finale van De Nationale Voorleeswedstrijd plaats. De twaalf provinciale voorleeskampioenen uit groep 7 en 8 streden voor een publiek van honderden

leeftijdsgenoten in Schouwburg Amstelveen om de titel De Nationale Voorleeskampioen 2017. Winnaar werd Eva Koning uit het Noord-Brabantse Prinsenbeek. De winnaar is tevens kinderdirecteur van het Kinderboekenmuseum. De finale van De Nationale Voorleeswedstrijd genereert veel media-aandacht. Net als voorgaande jaren deed bijna de helft (48%) van de basisscholen mee: 3.206 scholen. De campagne wordt georganiseerd in samenwerking met De Issuemakers.

De Jonge Jury (12-16 jaar)

Stichting Lezen en Passionate Bulkboek willen er met De Jonge Jury voor zorgen dat jongeren met plezier lezen en een mening hebben over de boeken die ze lezen. Leerlingen uit de onderbouw van het voortgezet onderwijs in de leeftijd van 12 tot en met 15 jaar lezen voor De Jonge Jury een aantal jeugdboeken en brengen een stem uit op hun favoriete titels. De drie boeken met de meeste stemmen worden genomineerd voor de Prijs van De Jonge Jury.

Op woensdag 7 juni werd het Jonge Jury-seizoen feestelijk afgesloten met de Dag van De Jonge Jury in TivoliVredenburg in Utrecht. Tijdens de dag werd de Prijs van De Jonge Jury uitgereikt aan de schrijver van het boek dat de meeste stemmen van de jongeren kreeg: Mel Wallis de Vries met *Schuld*. Ruim 13.000 scholieren uit klas 1 tot en met 3 brachten hun stem uit. Met deze campagne werd 39% van de middelbare scholen en 5% van de bibliotheken bereikt. In totaal zijn dit bijna 300 intermediairs.

De Weddenschap (12-20 jaar)

Met De Weddenschap worden leerlingen op het (v)mbo gestimuleerd om in een halfjaar tijd drie zelfgekozen boeken te lezen. Wanneer dat lukt, is de missie voltooid. De leerling krijgt een certificaat en maakt kans op een mooie prijs. Drie bekende Nederlanders fungeren als boegbeeld van de campagne. Zij vertellen op de bijbehorende website welke boeken zij van plan zijn te gaan lezen. In 2017 is de uitvoering van deze campagne overgegaan van Stichting Lezen naar MediaMucho. In totaal hebben 4.600 leerlingen van 107 scholen aan deze campagne meegedaan.

De Inktaap (15-18 jaar)

De Inktaap is de literaire jongerenprijs van het Nederlandse taalgebied. Leerlingen uit Nederland, Vlaanderen, Suriname, Curaçao en Aruba worden geconfronteerd met de keuze van de jury's van de ECI Literatuurprijs, de Fintro Literatuurprijs, de Libris Literatuur Prijs en de nominatie uit het Nederlandstalige deel van de Cariben. Uit deze vier boeken kiezen de jongeren vervolgens de winnaar van De Inktaap. Op maandag 15 maart werd De Inktaap 2017 uitgereikt aan Connie Palmen voor haar roman *Jij zegt het*. Voor ruim 900 scholieren (van 49 middelbare scholen) was dit boek de absolute favoriet. Palmen ontving de prijs in de Doelen te Rotterdam, in het bijzijn van duizend scholieren en de juryleden van De Inktaap. In 2017 is besloten dat De Inktaap vanaf 2018 een andere invulling krijgt.

Stichting Lezen als coördinator en inhoudelijk adviseur

Daarnaast is Stichting Lezen als coördinator en inhoudelijk adviseur betrokken bij de uitvoering van de volgende twee campagnes:

De Pabo Voorleeswedstrijd (17-20 jaar)

De Pabo Voorleeswedstrijd is een spin-off van De Nationale Voorleeswedstrijd: pabo-studenten strijden met elkaar om de beste voorlezer van Nederland te worden. De studenten lezen fragmenten voor uit jeugdboeken die passen bij de cultuur-historische canon. Lotte Hendriks uit Rijssen won in de Openbare Bibliotheek Amsterdam de zesde landelijke finale van De Pabo Voorleeswedstrijd. Er deden studenten mee van 41 pabo-opleidingen.

Read2me! (12-13 jaar)

Voor het zesde jaar werd, in opdracht van Kunst van Lezen, op landelijk niveau Read2Me! georganiseerd – naar analogie van De Nationale Voorleeswedstrijd dé voorleeswedstrijd voor brugklassers. In een spannende landelijke finale streden de finalisten om de titel Brugklas Voorleeskampioen Read2Me! 2017. Op zaterdag 13 mei werd Fennie Jager van scholengemeenschap Ubbo Emmius Winschoten in Groningen gekozen tot Brugklas

Voorleeskampioen Read2Me! 2017. In 2017 heeft 26% van de middelbare scholen en 43% van de bibliotheken meegedaan: 1.131 klassen en ruim 28.000 scholieren.

Overige campagnes

De volgende campagnes zijn door of met steun van Stichting Lezen ontwikkeld, maar door anderen in het werkveld uitgevoerd:

LêsNo: Flecht

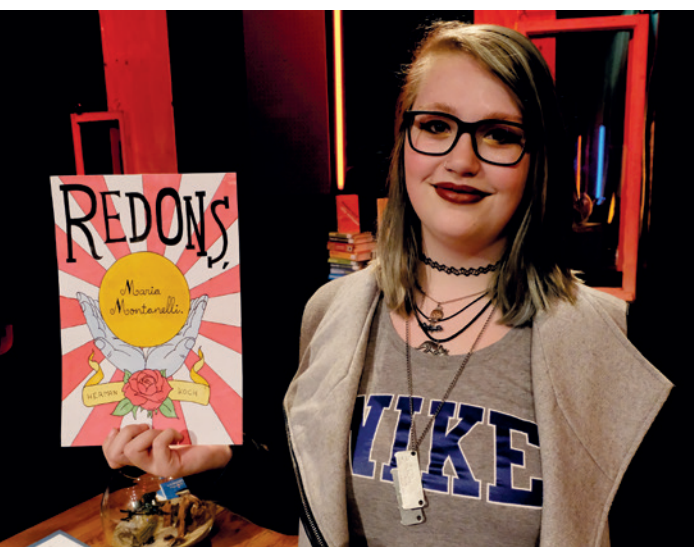
In het kader van leesbevordering en literatuureducatie is het doel van LêsNo brugklassers te stimuleren om jaarlijks een Fries boek te lezen om daarmee het plezier in het lezen (in het Fries) te ontdekken en te vergroten. De titel van de derde editie van het project was LêsNo: Flecht (Nederlands: 'Vlucht'). Het project voorzag in de volgende producten: een speciaal voor het project geschreven novelle, een jeugdserie van Omrop Fryslân, een audio- en meeleeversie van de genoemde novelle, een zesdelige lessenserie met aansprekend materiaal en een docentenhandleiding. Tijdens de duur van het project (januari-februari) werd zowel de tv-serie bekeken als het boek gelezen. In totaal hebben 4.038 leerlingen, verdeeld over 147 klassen en 31 scholen, meegedaan aan het project. Uit de enquête onder leerlingen bleek dat meer dan de helft van hen door dit project voor het eerst een boek in het Fries heeft gelezen.

Poëzieweek

De Poëzieweek is een Nederlands-Vlaamse samenwerking van Poëzieclub, Stichting Poetry International, VSB Poëzieprijs, Poëziecentrum, de Turing Gedichtenwedstrijd, Iedereen leest, Stichting Lezen, Wintertuin, het Nederlands Letterenfonds, het Vlaams Fonds voor de Letteren, Boek.be en de CPNB. In 2017 vond de Poëzieweek plaats van 25 januari tot en met 1 februari. Net als voorgaande jaren was Stichting Lezen in 2017 samen met Iedereen Leest (voorheen Stichting Lezen Vlaanderen) verantwoordelijk voor het produceren van de *Lestips bij de Poëzieweek*. Er was een lichte daling in het totaal aantal gemeten downloads van de lestips. Positief is echter dat de tips in het voortgezet onderwijs aan populariteit winnen, terwijl daar doorgaans minder tijd wordt vrijgemaakt voor (creatieve) poëzielessen dan in het basisonderwijs.

	2016	2017
totaal downloads lestips	14.491	13.767
primair onderwijs	9.540	7.993
voortgezet onderwijs (geavanceerd)	1.811	2.107
voortgezet onderwijs light (vmbo)	3.140	3.667

Boekenweek-educatie

In de eerdere edities van Boekenweek Live! volgden de deelnemende klassen een uitgebreid voortraject waarin een boek gelezen werd, gevolgd door het maken van creatieve verwerkingsopdrachten. Via de docentenwebsite kon een docent inspiratie opdoen voor een boekintroduties, waarna de klas de uitzending klassikaal bekeek.

In 2016 zijn er twee nieuwe rubrieken bijgekomen: het Boekenpanel en het Boekenjournaal. Daar is dit jaar op voortgeborduurd.

In 2017 hebben in totaal 48 klassen Red ons, Maria Montanelli (1.427 boeken) gekregen. Per school zijn maximaal 90

boeken toegezegd (de vraag was hoger). De website voor docenten met lessuggesties werd 4.162 keer geraadpleegd.

Boekenweek Live! werd op 22 maart live via YouTube uitgezonden. De uitzending werd op de dag zelf 1.105 keer bekeken. Tot aan het einde van de Boekenweek werden nog eens 2.404 streams gemeten, wat het totaal op 3.509 streams brengt.

Ook de programma's BoekStart en de Bibliotheek op school in het kader van Kunst van Lezen (actielijn 3 van Tel mee met Taal) maken deel uit van het speerpunt 'informer, inspireren en activeren'. Zie voor meer informatie hierover het jaarverslag van Kunst van Lezen.

2.4 Samenvattend overzicht uitgevoerde activiteiten in het kader van 'informereren, inspireren en activeren'

In 2017 zijn er iets meer activiteiten gerealiseerd dan in het activiteitenplan aangegeven. Er zijn meer onderzoekspublicaties verschenen. Het totaal aantal bereikte intermediairs valt echter iets lager uit dan voorzien in het activiteitenplan. Dit heeft er vooral mee te maken dat het aantal downloads van digitale onderzoekspublicaties beter kan worden geregistreerd.

Het project Poëzieweek is aan deze kerntaak toegevoegd (in het activiteitenplan was dit nog onderdeel van de kerntaak 'experimenten en innoveren').

Kerntaak: informeren, inspireren en activeren	2017 activiteitenplan				2017 werkelijk			
	school		openbaar		school		openbaar	
	aantal	bereik	aantal	bereik	aantal	bereik	aantal	bereik
Campagnes								
Nationale Voorleesdagen			1	10.365			1	10.185
Nationale Voorleeswedstrijd	1	3.257			1	3.206		
Jonge Jury			1	289			1	293
Inktaap	1	50			1	49		
Weddenschap			1	129	1	107		
Read2me!	1	229			1	231		
Boekenweek-educatie	1	6.994			1	4.162		
Pabo Voorleeswedstrijd	1	40			1	41		
Poëzieweek	In aanvraag kerntaak 3				1	12.759		
LêsNo	1	147			1	147		
Congressen, symposia en workshops								
Lezen Centraal			1	300			1	240
Het Schoolvak Nederlands	1	500			1	550		
NOT	1	1.250			1	2.500		
Middag van het Kinderboek							1	250
Annie M.G. Schmidtlezing			1	150			1	180
Websites								
Lezen.nl			1	103.992			1	98.788
Leesplan.nl			1	12.443			1	13.166
Leesmonitor.nl			1	21.157			1	29.639
Brochures, digitale themadossiers, tijdschrift Lezen								
Leesmonitor-magazine			1	3.000			1	4.150
Kwestie van Lezen			2	5.000			3	5.000
Onderzoekpublicaties Eburon			1	500			1	3.079
Onderzoekpublicaties digitaal			3	15.000			6	4.707
Lezen in de klas	1	14.000			1	8.700		
Kinderboekengids			1	21.310			1	22.935
Congresbundel			1	250			1	300
Tijdschrift Lezen			4	10.000			4	8.525
Totaal informeren, inspireren en activeren								
	9	26.467	21	203.885	11	32.222	25	201.437

Kerntaak 3: Experimenteren en innoveren

Op basis van haar kennis en de input vanuit het werkveld werkt Stichting Lezen – in aansluiting op actuele ontwikkelingen – permanent aan de ontwikkeling en inbedding van nieuwe, effectieve methoden, producten, interventies en activiteiten.

3.1 Projectaanvragen

In 2017 zijn er 24 projectaanvragen ingediend, waarvan er 17 zijn toegekend en 7 zijn afgewezen. Behalve voor landelijke campagnes en jaarlijks terugkerende activiteiten is er per leeftijdsgroep een klein budget beschikbaar voor innovatieve projecten rond kansrijke nieuwe concepten, methodieken en interventies. Het gaat om de volgende projecten:

Vraag maar raak – onderzoeksproject, Erasmus Universiteit Rotterdam

Zie kerntaak 1: Externe onderzoeken.

Leren lezen met je lichaam – onderzoeksproject Vrije Universiteit Amsterdam

Zie kerntaak 1: Externe onderzoeken.

Jubileumfilmpjes De Nationale Voorleesdagen – CPNB

De Nationale Voorleesdagen bestaan in 2018 15 jaar. Om hier extra aandacht op te

vestigen wordt een promotiefilm gemaakt waarin de voordelen van voorlezen op een geestige en toegankelijke manier zijn verwerkt. Zo worden de feiten over voorlezen op een populair-wetenschappelijke manier aan een groot publiek gepresenteerd, met als doel het belang en de voordelen van voorlezen aan te tonen.

Kwispellezen – Bibliotheek Midden-Brabant

Voorlezen aan een aandachtig luisterende hond biedt kinderen een positieve leeservaring. Het vergroot hun zelfvertrouwen en hun motivatie om te lezen – twee belangrijke voorwaarden voor het ontwikkelen van leesvaardigheid. In het voorjaar van 2017 voerden de Bibliotheek Midden-Brabant en Hulphond Nederland een proefproject Kwispellezen uit in de bibliotheek. Leerkrachten konden kinderen uit groep 3 en 4 hiervoor aanmelden. In aanmerking kwamen kinderen die moeite hebben met lezen, die hardop lezen in de klas bovenmatig spannend vinden of die zich moeilijk op het lezen kunnen concentreren. Alle elf de deelnemers maakten een positieve ontwikkeling door wat betreft zelfvertrouwen, leesplezier en leesmotivatie. Dit verklaring hiervoor: de hond die de kinderen sterk motiveerde, de uitnodigende en rustige setting, de op maat van het kind gekozen boeken, de positieve sfeer rondom lezen én de betrokkenheid van de ouders. Terwijl hun kind de hond voorlas, schoven ouders aan de grote leestafel aan. Deze informele contactmomenten met de mensen van Kwispellezen werden door de meeste ouders benut voor het stellen van vragen over de bibliotheek in het algemeen

en de kinderboekencollectie in het bijzonder, en voor een gesprek over het leesgedrag van hun kinderen. Ook bleek er bij de ouders behoefte te bestaan aan suggesties voor het aanpakken van (voor)lezen thuis. Daarnaast wilden ouders weten hoe ze de positieve effecten van Kwispellezen langer kunnen vasthouden. Het doel van dit deelproject van Kwispellezen is de verdere uitwerking van de component ‘ouderbetrokkenheid’. Onderzoek en ontwikkeling worden uitgevoerd door een leesconsulent van de bibliotheek.

Samen lezen met jongeren – De Culturele Apotheek

Naar het model van de Britse leesbevorderingsorganisatie The Reader organiseert de Culturele Apotheek twee pilots waarin samenleesgroepen voor (kwetsbare) jongeren worden geïnitieerd. In een samenleesgroep draait het om het samen hardop lezen van literaire teksten (uit romans, verhalen en gedichten) en om praten over wat die teksten oproepen: lezen, ontmoeten, delen. Literatuur kan mensen bij uitstek in contact brengen met elkaar en met hun eigen herinneringen en gevoelens. Uniek aan het concept van samenlezen is dat het mensen op een zeer laagdrempelige manier in aanraking

brengt met literatuur, namelijk in wekelijkse bijeenkomsten waarvoor geen voorbereiding of voorkennis nodig is. Samen lezen in een groep stimuleert bovendien onderlinge interactie en biedt zo een laagdrempelige voorziening om persoonlijke verhalen te delen. In samenleesgroepen kunnen de deelnemers aan de hand van literatuur woorden geven aan ervaringen die in het gewone sociale verkeer moeilijk bespreekbaar zijn. Naast leesplezier en literaire verdieping biedt samenlezen dus sociale uitwisseling en steun. Dat onderscheidt het van boekenclubs of leeskringen, waar het draait om het bespreken en waarderen van literatuur. Het idee voor deze vorm van samenlezen is afkomstig uit Engeland, waar door The Reader tal van *shared-reading*-groepen georganiseerd worden. Ook in Vlaanderen zijn organisaties actief met deze vorm van samenlezen. In Nederland bestaat deze aanpak nog niet, op een aantal particuliere initiatieven na. De verwachting is dat zo jongeren aan de pilot zullen deelnemen.

Stap op de Rode Loper – Stichting Samenleving en Kunst

Stap op de Rode Loper is een vmbo-evenement waar leerlingen schrijvers ontmoeten. Afgelopen schooljaar was er een Amsterdamse (januari), een Groningse (november 2016) en een Eindhovense versie (april). In elke stad zijn musea, theaters en bibliotheken de ontmoetingsplekken. Vooraf kunnen deelnemende scholen boekfragmenten van de deelnemende auteurs lezen in een speciaal samengesteld digitaal boek. Studenten van de lerarenopleidingen Nederlands werken mee als schrijversbegeleiders.

Beleidsnotitie burgerschap – Instituut voor Publieke Waarden

In dit project is een inventarisatie gemaakt van de manieren waarop lezen en burgerschapsvorming kunnen worden gekoppeld. Hiervoor heeft Bram Eidhof van het Instituut voor Publieke Waarden een beleidsnotitie geschreven. In 2018 zal Stichting Lezen een expertmeeting rond dit onderwerp organiseren.

Levensverhalen – Hogeschool Windesheim

In 2014 is door studenten journalistiek van de Hogeschool Windesheim een boek gemaakt waarin zij de levensverhalen hebben opgetekend van veelal laaggeletterde en anderstalige studenten uit het entree-onderwijs van het Deltion College (ROC) in Zwolle. Het initiatief voor dit boek kwam voort uit een project om vrij lezen te integreren in het curriculum van het entree-onderwijs (mede geïnitieerd door Stichting Lezen). Op verzoek van docenten van het Deltion College zal in het collegejaar 2017-2018 gewerkt worden aan een nieuw boek met levensverhalen van studenten. Deze keer werken studenten journalistiek samen met studenten van de lerarenopleiding voortgezet onderwijs van de Hogeschool Windesheim aan het boek en het daarbij behorend didactisch materiaal. Het boek zal worden gebruikt in het curriculum van het ROC en in de lerarenopleiding Nederlands waar mbo-docenten worden opgeleid en is ook voor andere ROC's interessant. Belangrijk uitgangspunt is de verbinding van lezen en burgerschap.

3.2 Extern gefinancierde projecten

Stichting Lezen verwierf in 2017 aanvullende externe financiering voor nieuwe projecten en aanvullingen op de kernactiviteiten. Het gaat om bijdragen van Stichting Kinderpostzegels, Stichting De Versterking, Fonds 21, The Art of Impact en de Fiep Westendorp Foundation (gift). Met deze bijdragen zijn in 2017 de volgende projecten gerealiseerd:

Vooruit met voorlezen

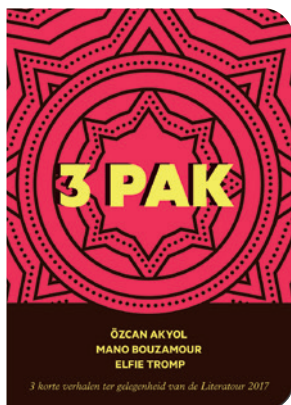
Met ondersteuning van Stichting Kinderpostzegels worden 150 basisscholen in krimpgebieden voorzien van (voor)leesboeken en speciaal daarvoor ontwikkelde lessuggesties. Dit project loopt door in 2018.

Lees je beter

Leesjebeter.nl is een website die zieke kinderen en de mensen om hen heen helpt om boeken te vinden over ziek zijn. Dit project is tot stand gekomen dankzij een financiële bijdrage van The Art of Impact en de Fiep Westendorp Foundation. De website is in 2016 gelanceerd; de officiële afronding van het project was in 2017.

Literatour

Literatour is de Boekenweek voor jongeren. Het geschenk *3PAK*, een korte verhalenbundel in drie delen, geschreven door Özcan Akyol, Mano Bouzamour en Elfie Tromp, werd tijdens de campagne cadeau gedaan door deelnemende boekwinkels en open-

bare bibliotheken. Alle middelbare scholen hebben, met dank aan Stichting De Versterking, 3PAK ontvangen. Op 15 september werd de bundel feestelijk gepresenteerd in boekhandel Athenaeum (locatie Roeterseiland) in Amsterdam. Tijdens de daaropvolgende tournee verzorgden 25 auteurs gezamenlijk 200 optredens op 100 scholen. Voor Literatour heeft Stichting Lezen een projectbijdrage ontvangen van Fonds 21. Het project werd uitgevoerd door partners CPNB en de Schrijverscentrale.

Met ondersteuning van De Versterking worden tevens projecten georganiseerd rond creatief schrijven, voorleesworkshops en een verhalenbundel voor het vmbo. Deze projecten zullen in 2018 concreet uitgewerkt worden.

3.3 Innovatieagenda

Innovatie ontstaat door het generen van nieuwe kennis door onderzoek en/of door expertise uit de praktijk te benutten. Kleinschalige initiatieven worden in pilots uitgetoetst, geëvalueerd en indien goed bevonden overdraagbaar gemaakt. Parallel aan de onderzoeksagenda hanteert Stichting Lezen een innovatieagenda, gericht op het detecteren van deze ontwikkelingen en innovatiekansen. De genoemde projecttoekenningen dragen daar zeker aan bij. In de periode 2017-2020 ligt het accent op:

De doorgaande leeslijn

In 2017-2020 zal Stichting Lezen nog bestaande hiaten in de doorgaande leeslijn invullen en de doorgaande leeslijn uitbreiden naar het mbo in het algemeen, en specifiek naar aankomende professionals, zoals pedagogisch medewerkers, onderwijsassistenten en leerkrachten. Via pilots van Kunst van Lezen heeft dit een impuls gekregen. Ook het project Levensverhalen is specifiek gericht op mbo-studenten.

In samenwerking met lerarenopleiders tweedegraads Nederlands en uitgeverij Coutinho wordt gewerkt aan een boek over jeugdliteratuurdidactiek. Ook zijn er verkennende gesprekken met lerarenopleiders om jeugdliteratuur en leesbevordering een meer structureel onderdeel van de opleiding te maken. Dit zal in 2018 bijvoorbeeld resulteren in een aparte pabo-stroom bij de Dag van het Literatuuronderwijs.

Leessocialisatie

Kinderen laten uitgroeien tot enthousiaste lezers is niet alleen een zaak van het onderwijs. Ook de ouders spelen hierin een belangrijke rol. Binnen de opleidingen en cursussen wordt daarom meer aandacht besteed aan het betrekken van ouders bij het schoolbeleid. Zo zijn er bijvoorbeeld masterclasses gegeven aan bibliotheekmedewerkers over het opstellen van een actieplan ouderpartnerschap in samenwerking met het onderwijs. Laagtaalvaardige ouders vragen een specifieke aanpak. Onderzoek van Natascha Notten en Roel van Steensel biedt meer zicht op de specifieke behoeften van deze groep. Kennis opgedaan in deze onderzoeken zal verwerkt worden in de opleidingen en cursussen en zal zijn uitwerking hebben in de communicatie bij diverse campagnes en projecten.

Om een goede leesomgeving op de middelbare school te stimuleren heeft Stichting Lezen de Nationale Mediatheek Trofee ingesteld. Dit is een prijs die leerlingen, docenten en mediathecarissen op scholen in het voortgezet onderwijs prikkelt om na te denken over de leesomgeving op school. Hoe ziet die omgeving er nu uit? Kan deze verbeterd worden? Of is de leesomgeving nu al iets om trots op te zijn? In 2017 hebben 15 scholen meegedaan.

Differentiatie

Leesbevordering draait om het juiste boek op het juist moment voor de juiste lezer. Om meer maatwerk te kunnen bieden, is zicht op diverse lezersgroepen nodig. In 2017 heeft een grootschalig onderzoek plaatsgevonden naar de leesmotivatie van kinderen en jongeren. In 2018 zullen verdiepende analyses gebruikt worden om het leesbevorderingsbeleid meer af te stemmen op, bijvoorbeeld, excellente en zwakke lezers. De beleidsnotitie *Als lezen niet vanzelf gaat. Notitie over leesvaardigheid, leesproblemen en dyslexie* geeft handvatten om zwakke lezers positieve leeservaringen op te laten doen. Informatie uit deze notitie is verwerkt in de cursus Leesplezier voor kinderen met een leesprobleem. Begin 2018 zal een onderzoek plaats vinden onder nieuwe Nederlanders om meer zicht te krijgen op hun leesgewoontes.

Lezen in combinatie met digitale media

Samen met het Nederlands Letterenfonds en het boekenvak zorgt Stichting Lezen ervoor dat kennis over digitale toepassingen en tekstdragers optimaal wordt benut. De expertmeeting over digitaal lezen is hier een voorbeeld van. Ook onderzoek van onder anderen bijzonder hoogleraar Eliane Segers en de themametingen digitaal lezen binnen de Stichting Marktonderzoek Boekenvak (SMB) dragen bij aan nieuwe kennis. Daarnaast waren er diverse verkennende gesprekken met het boekenvak.

Creatief schrijven

Het onderzoek van Emy Koopman geeft zicht op hoe creatief schrijven kan bijdragen aan leesbevordering. De onderzoeksuitkomsten zijn verwerkt in presentaties, handvatten voor de praktijk (bijvoorbeeld *Kwestie van Lezen*) en een module creatief schrijven, die met steun van De Versterking tot stand komt. In samenwerking met het Nederlands Letterenfonds worden de mogelijkheden voor een pilot-project creatief schrijven verkend.

Ook pilots rond betrokkenheid van laaggeletterde ouders bij (voor)lezen in het kader van Kunst van Lezen (actielijn 4a van Tel mee met Taal) maken deel uit van het speerpunt 'experimenteren en innoveren'. Hetzelfde geldt voor de pilots de Bibliotheek op school voor mbo en pabo en de netwerken leesbevordering. Zie het Jaarverslag 2017 van Kunst van Lezen voor meer informatie over deze pilots.

3.4 Samenvattend overzicht uitgevoerde activiteiten in het kader van 'experimenteren en innoveren'

Het project Poëzieweek is de pilotfase voorbij. Dit project is toegevoegd aan de kerntaak 'informer, inspireren en activeren'. Hierdoor valt het aantal bereikte intermediairs lager uit dan in het activiteitenplan voorzien. Er is één pilotproject meer gestart dan begroot. De overige activiteiten zijn conform het voorgenomen plan uitgevoerd.

Kerntaak: experimenteren en innoveren	2017 activiteitenplan				2017 werkelijk			
	school		openbaar		school		openbaar	
	aantal	bereik	aantal	bereik	aantal	bereik	aantal	bereik
Literatour			1	484			1	898
Poëzieweek	1	14.491					Naar kerntaak 2	
Nationale Mediatheek Trofee	1	20			1	15		
Pilotprojecten 0-6 jaar			1	100			1	0
Jubileumfilmpjes								
Nationale Voorleesdagen								
Pilotprojecten 6-12 jaar	1	100	1		1	11		
Kwispellezen								
Pilotprojecten 12-20 jaar	2	100			3	2.530		
Samen lezen met jongeren								
Levensverhalen			0					
Stap op de Rode Loper								
Pilotprojecten doelgroepoverschrijdend							1	0
Beleidsnotitie burgerschap								
Totaal experimenteren en innoveren	5	14.711	2	584	5	2.566	3	898

Kerntaak 4: Overtuigen en beïnvloeden

Stichting Lezen investeert in het overtuigen en beïnvloeden van strategische partijen die ervoor kunnen zorgen dat er meer aandacht, tijd en geld wordt besteed aan leesbevordering in het onderwijs, de kinderopvang, de jeugd-gezondheidszorg en het bibliotheekveld.

4.1 Bewustwording

Om leesbevordering effectief te kunnen aanpakken, moeten beslissers in en om kinderopvang, (voor)school, jeugdgezondheidszorg, welzijn, het boekenvak en de bibliotheek doordrongen zijn van het belang van lezen en van een integrale aanpak van (laag)geletterdheid. Voorlichting en bewustwording blijven daarom noodzakelijk.

In 2017 heeft Stichting Lezen een inventarisatie gemaakt van de voor leesbevordering belangrijkste doelgroepen. Bewustwording en beïnvloeding van het beleid geldt voornamelijk voor bibliotheken, boekenvak, onderwijs, overheid en politiek en de sector zorg en welzijn. In afstemming met de Raad van Toezicht is de keuze gemaakt om het onderwijs prioriteit te geven. Het onderwijs is volop in ontwikkeling en thema's als curriculumherziening, gelijke kansen en burgerschap bieden aanknopingspunten om het leesbevorderingsbeleid verder te verankeren in het onderwijs. In het kader van Curriculum.nu hebben diverse gesprekken plaatsgevonden met SLO en de Nederlandse

Taalunie. Stichting Lezen zal begin 2018 een notitie uitbrengen over de manier waarop leesbevordering en literaire vorming binnen Curriculum.nu vormgegeven kunnen worden. Ook is de relatie tussen leesbevordering en burgerschapsonderwijs uitgewerkt. Hier wordt in 2018 verder vorm aan gegeven.

Ambassadeurs

Bij het agenderen van het belang van lezen is tevens een voorname rol weggelegd voor de Kinderboekenambassadeur. In samenwerking met het Nederlands Letterenfonds dragen Hans en Monique Hagen in de periode 2017-2019 dit ambt. Als Kinderboekenambassadeurs delen zij berichten van derden, nieuws uit de kinderboekenwereld en zelfgemaakte leespromotiefilmpjes zoals *Kinderen doen je na* en *Ouders bij de lees* via Facebook, Twitter en Instagram, en ook via kinderboekenambassadeur.nl. Daarnaast hebben zij veel ingezonden brieven gestuurd, schoolbezoeken afgelegd en lezingen gegeven. Tevens hebben zij een wekelijkse column in *Het Parool*, waarin ze het belang van (voor)lezen breed onder de aandacht brengen. In 2018 zal een poëzietijdschrift van hun hand verschijnen. In totaal zijn via de filmpjes 94.700 mensen bereikt.

Net als de Kinderboekenambassadeur ontvangt de Dichter des Vaderlands sinds 2015 van het Nederlands Letterenfonds en Stichting Lezen een honorarium voor de bekleding van het ambt. De Dichter des Vaderlands zorgt voor publiciteit rond poëzie en voert daarvoor een groot aantal activiteiten uit.

Stichting Lezen in de pers

Stichting Lezen heeft een actief persbeleid en wordt zeer regelmatig door de vakpers benaderd voor informatie en onderzoeksgegevens. Traditioneel is er veel aandacht in de media voor vlaggenschipprojecten als De Nationale Voorleesdagen: de media doen uitgebreid verslag van het Nationale Voorleesontbijt. Stichting Lezen kwam in het kader van De Nationale Voorleesdagen aan het woord in het *Nederlands Dagblad*, bij RTL Live en op Radio 1 over het belang van voorlezen. In het *Jeugdjournaal* is er elk jaar aandacht voor De Nationale Voorleeswedstrijd, ook komt deze campagne in vrijwel alle regionale en lokale media aan bod. In het *Algemeen Dagblad* werd Stichting Lezen geciteerd in een artikel over kinderen die niet willen lezen.

Deelname aan congressen en beurzen

Stichting Lezen was in 2017 met een stand aanwezig op diverse congressen en beurzen, zoals de Negenmaandenbeurs (22-26 februari), de Dag van de Literatuur (9 maart), de Pabo-conferentie Lezen en schrijven: niet voor iedereen vanzelfsprekend (24 maart), het BMO-congres (Beroepsvereniging Mediathecarissen Onderwijs – 6 april), het Drongo Talenfestival (29-30 september), het congres Leve het Jonge kind (7 november). Ook hebben medewerkers presentaties gegeven op congressen van derden over onder andere digitaal lezen, creatief schrijven en praten over boeken, en algemene presentaties over leesbevordering en het werk van Stichting Lezen.

4.2 Expertmeetings

BoekStart in de kinderopvang, 3 februari 2017

Kantar Public heeft tijdens een expertmeeting op 3 februari de belangrijkste resultaten gepresenteerd van het onderzoek naar de stand van zaken van het voorlezen in de kinderopvang. Daarnaast hebben Kees Broekhof (betrokken bij de Monitor BoekStart in de kinderopvang) en Merel de Bondt (promovendus voor het onderzoek BoekStart op Termijn) de resultaten van het onderzoek verder geduid. Met de experts in de zaal is gesproken over de implicaties van het onderzoek: welke aanknopingspunten zijn er om het programma BoekStart in de kinderopvang te verbeteren en te verduurzamen, om zo te zorgen voor kwalitatieve en structurele aandacht voor voorlezen in de kinderopvang? Kinderopvanglocaties met BoekStart zijn actiever bezig met voorlezen en leesbevordering dan locaties zonder deze aanpak. Naast deze positieve conclusie biedt het onderzoek naar de effecten van BoekStart op het voorleesklimaat ook kritische lessen, zo bleek tijdens deze expertmeeting. Er waren 42 deelnemers aan deze expertmeeting.

Digitaal Lezen, 22 maart 2017

Samen met het Nederlands Letterenfonds organiseerde Stichting Lezen een bijeenkomst voor professionals onder de titel 'Visies op digitaal vertellen'. De bibliotheek van het Letterenhuis (capaciteit: 70 zitplaatsen) bleek de toestroom van geïnteresseerden maar nauwelijks aan te kunnen. Onder voorzitterschap van Arie Altena kwamen di-

verse specialisten aan het woord, die ook het gesprek aangingen met de aanwezigen. App-ontwikkelaars belichtten hun visie op digitaal vertellen en de raakvlakken die dat al dan niet heeft met vertellen in boekvorm. Christiaan Coenraads presenteerde zijn digitale prentenboeken-app die, naar eigen zeggen, niet-lezers helpt om lezer te worden (Stichting Lezen ondersteunt onderzoek naar de werking van deze app). De visie van de uitgeverij werd over het voetlicht gebracht door Marius van Campen (Gottmer). Jan Paul Grollé vertelde over Renew the Book, een vernieuwingsproject van de Groep Algemene Uitgevers (GAU). Tot slot werd de kant van subsidieverstrekkers belicht door Suzanne Meeuwissen (Nederlands Letterenfonds) en Jan van Ballegooijen (Stimuleringsfonds Creatieve Industrie). Filosoof Jos de Mul (Erasmus Universiteit Rotterdam) sloot het geheel af met een kort college.

Expertmeeting de VoorleesExpress en Peter Hannon, 15-16 mei 2017

Binnen Tel mee met Taal voert Roel van Steensel, bijzonder hoogleraar van Stichting Lezen, een wetenschappelijk onderzoek uit naar de interventie de VoorleesExpress. Binnen dit onderzoek wordt gekeken naar de toepassing van het zogeheten 'ORIM-model', dat activiteiten in kaart brengt die ouders op het gebied van lezen met hun kinderen kunnen ondernemen. Peter Hannon, geestelijk vader van het model, bezocht op 15 en 16 mei Nederland om over zijn model te vertellen. Tevens ging hij met staf en inhoudelijk medewerkers van de VoorleesExpress in gesprek over toepassing van het model binnen de interventie. Er waren 21 deelnemers aan deze expertmeeting.

Literatour, 7 september 2017

Tijdens de expertmeeting/startbijeenkomst van Literatour wisselden Literatour-auteurs en een aantal deelnemende docenten en leerlingen ervaringen uit. De organisatie was grotendeels in handen van de Schrijverscentrale. De financiering kwam grotendeels van Stichting De Versterking, die de Literatour-campagne daarnaast ondersteunt door deelnemende scholen een boekenpakket aan te bieden. Er waren ongeveer 30 deelnemers.

Raad voor Cultuur, 24 november 2017

Stichting Lezen heeft een besloten expertmeeting georganiseerd over het belang van leesbevordering voor de Commissie Letteren en Bibliotheken van de Raad voor Cultuur.

4.3 Overleg en krachtenbundeling

Om samen sterk te kunnen staan voor (literair) lezen blijft Stichting Lezen investeren in goede relaties met partnerorganisaties in de werelden van overheid, (voor)scholen, bibliotheken, boekhandel, uitgeverij, welzijn, jeugdgezondheidszorg en kinderopvang.

Leescoalitie

In 2016 sloot de Leescoalitie zich aan bij 2016 Jaar van het Boek, om met gezamenlijke krachten en middelen aandacht te generen voor het boek in al zijn facetten. Na dit generieke themajaar besloot de Leescoalitie met een nieuwe campagne in te zetten op een specifieke boodschap: de verbindende kracht van verhalen.

Uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau blijkt dat veel Nederlanders zich zorgen maken over groeiende intolerantie en verruwing in het maatschappelijk verkeer. Juist in de huidige maatschappij kunnen boeken een middel zijn om tot een meer inclusieve samenleving te komen. Het lezen van boeken vermindert de angst voor het onbekende: boeken bieden een veilige haven waarbinnen je indirect in contact kunt komen met mensen die anders zijn dan jij.

In 2017 heeft de Leescoalitie zich beziggehouden met het vormgeven van deze campagne. Het streven was om de thematiek breder te kunnen trekken dan alleen het subthema etniciteit, waarover in de media veel te doen is. Je middels een boek verplaatsen in een ander om die ander beter te begrijpen, overstijgt immers kleur en afkomst.

Om een gedegen en breed gedragen campagne op te zetten is begin 2017 de hulp ingeroepen van campagnebureau BKB. Dit bureau heeft geholpen de uitgangspunten voor de campagne zo te formuleren dat de zes partijen binnen de Leescoalitie zich hier achter konden scharen. Het conceptplan dat in diverse brainstormrondes en bijeenkomsten met verschillende organisaties ontstond, gaf ruimte om meer aspecten binnen de campagne te belichten. Zodat, naast etnische achtergrond, ook leeftijd, woonomgeving, seksuele voorkeur, lichamelijke of psychische aandoeningen, religie, sociale klasse en gender een plek zouden krijgen in de campagne.

lees met andermans ogen

Gaandeweg het jaar kreeg de campagne meer vorm en verdieping. De campagnenaam werd – geïnspireerd door “Goede literatuur bezit het vermogen ons met andermans ogen te laten zien” (Gerrit Komrij) – Lees met andermans ogen. In samenwerking met Moker Ontwerp en fotograaf Leon Hendrickx kwamen de campagnestijl en het beeldmerk tot stand.

In tegenstelling tot voorgaande jaren is het gekozen thema minder algemeen, minder ‘aaibaar’. Het is een thema dat gevoelig ligt en controverser kan oproepen. Daarom is in het najaar een focusgroepbijeenkomst georganiseerd waarin vertegenwoordigers van verschillende groepen in de samenleving konden reflecteren op de campagneplannen. Op basis van deze feedback hebben zijn de plannen bijgesteld.

Voor het uitwerken van strategie, visie en aanpak voor Lees met andermans ogen is grondig te werk gegaan. Er is aan gewerkt van december 2016 tot aan de lancering op het Binnenhof in Den Haag op 17 januari 2018. Toen ging ook de website live, waar onder andere 180 leestips en video’s en achtergrondinformatie te vinden zijn. Gedurende het jaar 2018 zullen diverse activiteiten plaatsvinden.

De Nationale Voorleeslunch

Op 6 oktober 2017 heeft, als publieksactiviteit van de Leescoalitie, de vijfde editie van de Nationale Voorleeslunch plaatsgevonden. Voor deze editie vroegen meer dan 250 bibliotheken de digitale toolkit aan; ruim honderd bibliotheeklocaties organiseerden een lunch. Onder anderen Vonne van der Meer, Maan, Rik van de Westelaken en Sjaak Bral lazen ouderen voor in zorginstellingen en bibliotheken door het hele land. Ook talloze burgemeesters, wethouders, schrijvers, voorleeskampioenen, scholieren en andere vrijwilligers deden mee aan dit feestelijke evenement. Ze lazen *De man achter de streepjes* voor: een speciaal voor deze gelegenheid door Vonne van der Meer geschreven verhaal. Het verhaal is op die dag ook gepubliceerd in dagblad *Trouw* (oplage: 88.500; ook gratis online te lezen).

De Nationale Voorleeslunch genereerde weer veel publiciteit. Vonne van der Meer vertelde erover in *Kunststof* op Radio 1 en bij *Tijd voor Max* op Radio 5. Diverse nationale, provinciale en lokale media schreven over de Voorleeslunch. Beautyblogster Joy las voor aan haar dementerende opa in een verzorgingstehuis in Apeldoorn. De vlog die ze hierover maakte, is inmiddels ruim 325.000 keer bekeken.

De website nationalevoorleeslunch.nl heeft in 2017 5.444 pageviews gehad, waarvan het gros in de zomermaanden. Er waren twee piekmomenten: begin juni en oktober. Begin juni is het moment dat de toolkit wordt verspreid; de zomer wordt door bibliotheken gebruikt om organisatorische voorbereidingen te treffen en achtergrondinformatie te verzamelen.

Via de Facebookpagina van de Leescoalitie – met name met berichten over de Voorleeslunch – zijn 9.500 mensen bereikt. Bijna 1.000 mensen volgen de pagina. Alle deelnemende bibliotheken en instellingen vermeldden de Voorleeslunch op hun website en berichtten erover op sociale media. In totaal zijn met de activiteiten van de Leescoalitie ruim 400.000 mensen bereikt.

De leesketen van auteur tot lezer

De samenwerking tussen het Nederlands Letterenfonds, de Schrijverscentrale, diverse literatuureducatieve instellingen en festivals en Stichting Lezen krijgt steeds meer gestalte.

Er hebben diverse gesprekken plaatsgevonden. Concreet is in samenwerking met de Schrijverscentrale een onderzoek gedaan naar de opbrengsten voor leesbevordering van schrijversbezoeken op school (afronding in 2018). In 2018 worden de mogelijkheden verkend voor een gezamenlijk project rond creatief schrijven.

Adviescommissies

Stichting Lezen stemt haar beleid regelmatig af met de praktijk. Om dit te realiseren heeft zij voor diverse doelgroepen een eigen adviescommissie. Docenten, leraren-

opleiders, onderwijsadviseurs en beleidsmedewerkers van diverse instellingen nemen hieraan deel. De adviescommissie voor het vmbo heeft 26 leden, die voor de pabo 27 leden. Daarnaast maken medewerkers van Stichting Lezen regelmatig deel uit van adviescommissies van derden.

Platfoarm Lêsbefoarding Fryslân

Stichting Lezen is samen met Afûk, Bibliotheekservice Fryslân, Tresoar en de Provincie Fryslân kernpartner van het Platfoarm Lêsbefoarding Fryslân (PLF). In 2017 heeft het PLF zichzelf geëvalueerd. Dit heeft ertoe geleid dat er nieuwe samenwerkingsafspraken zijn gemaakt met de betrokken organisaties. Om een masterplan te ontwikkelen waarin vraag en aanbod beter op elkaar worden afgestemd, zal het Nederlands Letterenfonds ook als kernpartner bij het PLF aansluiten. De overige leden – Fryske Akademy, Omrop Fryslân en Cedin – zullen iets meer op afstand betrokken blijven.

Internationale samenwerking

Leesbevordering houdt niet op de bij de landsgrenzen. In Europees verband is Stichting Lezen lid van EURead; de directeur-bestuurder van Stichting Lezen is vicevoorzitter van EURead. In oktober 2017 vond de jaarlijkse algemene vergadering plaats in Brussel. Daar zijn ook nieuwe beleidsaanbevelingen besproken met leden van de Europese Commissie. Martin Schulz, voorzitter van het Europees Parlement, heeft met de aanbevelingen ingestemd. In 2017 zijn de mogelijkheden onderzocht om in 2019/20 gezamenlijk een Europese campagne op te zetten rond reading for pleasure. EURead streeft ernaar om meer nieuwe Europese partners te betrekken.

Eind 2017 maakten de volgende landen deel uit van EURead:

- Buchklub der Jugend (Oostenrijk)
- BookTrust (Verenigd Koninkrijk), vicevoorzitter
- Foreningen !les (Noorwegen)
- Iedereen Leest (Vlaanderen)
- Medienzentrum Ostbelgien (Duitstalige Gemeenschap, België)
- Plano Nacional de Leitura (Portugal)
- Scottish Book Trust (Schotland)
- Stiftung Lesen (Duitsland), voorzitter
- Stichting Lezen (Nederland), vicevoorzitter
- Svět Knihy (Tsjechië)
- The Reading Agency (Verenigd Koninkrijk)
- Lukukeskus Läscentrum (Finland)
- Nationalt Videncenter for Læsning (Denemarken)
- Schweizerisches Institut für Kinder- und Jugendmedien (SIKJM) (Zwitserland)

De website van EURead – euread.com – is in 2017 vernieuwd.

4.4 Samenvattend overzicht uitgevoerde activiteiten in het kader van 'overtuigen en beïnvloeden'

De bereikcijfers voor deze kerntaak zijn veel hoger dan vooraf aangenomen. Dit heeft er vooral mee te maken dat met de Kinderboekenambassadeur en de Leescoalitie een groter algemeen publiek is bereikt. Deze activiteiten zijn ook meer voor het algemene publiek bedoeld dan voor de intermediairs. Tevens hebben er meer expertmeetings plaatsgevonden dan vooraf beoogd.

Kerntaak: overtuigen en beïnvloeden	2017 activiteitenplan				2017 werkelijk			
	school		openbaar		school		openbaar	
	aantal	bereik	aantal	bereik	aantal	bereik	aantal	bereik
Expertmeetings			2	50			4	139
BoekStart in de kinderopvang								
Digitaal Lezen								
VoorleesExpress								
Literatour								
Adviescommissies							2	53
vmbo								
pabo								
Leescoalitie			1	50.000*			1	419.954
Dichter des Vaderlands							1	
Kinderboekenambassadeur			1				1	94.700
internationale activiteiten			1				1	
Totaal overtuigen en beïnvloeden			5	50.050			10	514.846

* Naast intermediairs zijn dit ook bereikcijfers over algemeen publiek dat bereikt is via de Leescoalitie en de Kinderboekenambassadeurs.

Organisatie

Positie in het bestel en financieel kader

Stichting Lezen ontvangt vanuit de cultuurbegroting middelen voor haar onafhankelijke, publieke taak als ondersteunende instelling op het gebied van leesbevordering en literatuureducatie. Voor de planperiode 2017-2020 heeft het ministerie van OCW Stichting Lezen structureel totaal € 7.590.628 toegekend, € 1.897.657 per jaar. Inclusief loon- en prijsbijstellingen bedraagt de Cultuur Nota-subsidie voor 2017 € 1.933.125. Daarnaast ontving Stichting Lezen € 3.350.000 voor de uitvoering van Tel mee met Taal voor Kunst van Lezen (2016-2018).

In 2017 ontving Stichting Lezen additioneel een projectbijdrage van het ministerie van OCW voor de coördinatie van de Leescoalitie.

Daarnaast heeft Stichting Lezen bijdragen uit private fondsen ontvangen van Stichting Kinderpostzegels, Stichting De Versterking en Fonds 21.

Zie voor het financieel verslag de jaarrekening 2017.

Organisatie

Met ingang van 2017 kent de organisatie vier onderdelen:

- projecten & innovatie
- onderzoek & beleid
- communicatie & pr
- interne zaken (bedrijfsvoering).

De medewerkers van Stichting Lezen zijn voornamelijk inhoudelijk specialisten op het gebied van onderwijs en taal- en leesbevordering. Voor specifieke specialistische organisatorische werkzaamheden betreft Stichting Lezen externe adviseurs en consultants. Het managementteam wordt gevormd door directeur-bestuurder Gerlien van Dalen, samen met Roos Wolters en Peter van Duijvenboden die beiden sinds 1 januari 2017 een coördinerende functie vervullen. Roos Wolters is coördinator kennis- en beleidsontwikkeling en interne zaken; zij vervangt de directeur-bestuurder tijdens haar afwezigheid. Peter van Duijvenboden is coördinator projecten en innovatie. De afbakening van taken en werkzaamheden en de kortere lijnen die met deze organisatieverandering werden beoogd, worden door de medewerkers, de coördinatoren en de directeur-bestuurder positief gewaardeerd.

In 2017 deden zich enkele personele wijzigingen voor: Anne Borgdorff is per april uit dienst gegaan. Alix Wassing heeft haar tijdelijk vervangen als secretariaatsmedewerker en is eind 2017 aangesteld als beleidsondersteunend medewerker. Emy Koopmans is per 31 december 2017, conform haar tijdelijke aanstelling, uit dienst gegaan als medewerker onderzoek.

Overzicht medewerkers in dienst

Eind 2017 waren er 17 medewerkers in dienst (14,5 fte):

Gerlien van Dalen, directeur-bestuurder

Milly Alexander, projectmedewerker

Niels Bakker, medewerker onderzoek

Daan Beeke, projectleider voortgezet onderwijs (havo/vwo) en digitalisering

Barbara Berends, medewerker projecten en communicatie Kunst van Lezen

Tike de Boer, bestuurssecretariaat en websites

Marijke Bos, projectleider voor- en vroegschoolse periode

Inger Bos, projectleider de Bibliotheek op school

Peter van Duijvenboden, coördinator projecten en innovatie

Jette van den Eijnden, projectmedewerker

Gijs van der Hammen, medewerker online communicatie

Emy Koopmans, medewerker onderzoek lezen & creatief schrijven

Agnes van Montfoort, projectleider basisonderwijs

Karin Verburg, administrateur

Alix Wassing, medewerker secretariaat en beleidsondersteuning

Roos Wolters, coördinator kennis- en beleidsontwikkeling en interne zaken

Desirée van der Zander, communicatie en pr

Adriaan Langendonk, coördinator Kunst van Lezen, is in dienst bij de Koninklijke Bibliotheek maar werkzaam voor zowel Stichting Lezen als de Koninklijke Bibliotheek.

Raad van Toezicht

In maart 2017 is de omvorming van een bestuursmodel naar een Raad van Toezicht-model gerealiseerd.

Samenstelling Raad van Toezicht

Aan de samenstelling van de Raad van Toezicht ligt een profielschets ten grondslag. Deze is in 2017 geëvalueerd. Deze profielschets gaat uit van een Raad van Toezicht van ten minste drie en ten hoogste zeven leden, waarbij wordt gestreefd naar een evenwichtige samenstelling (man/vrouw, culturele achtergrond en leeftijdsopbouw). De RvT is wat betreft de aanwezige expertise heterogeen samengesteld en vertegenwoordigt voor leesbevordering relevante maatschappelijke en zakelijke sectoren. Wat betreft leeftijd en culturele achtergrond van de bestuursleden is de samenstelling minder heterogeen. Bij de omvorming van het bestuur tot een Raad van Toezicht zijn de profielen van de leden geactualiseerd. Op basis daarvan zijn twee vacatures voor nieuwe leden uitgezet. Streven naar diversiteit had daarbij hoge prioriteit. Via Binoq Atana is één vacature vervuld. Mevrouw S. Kreuger zal per 1 maart 2018 toetreden tot Raad van Toezicht.

In 2017 heeft één wijziging in de bestuurssamenstelling plaatsgevonden. De termijn van mevrouw P. Loerts verliep per 17 september 2016, maar in verband met de in het najaar van 2016 gestarte organisatieverandering is besloten dat zij nog tot maart 2017 zou aanblijven.

De samenstelling was in 2017 als volgt:

Overzicht leden Raad van Toezicht 2017

	Aanstelling	Herbenoeming	Aftreding
De heer F. Elderson (voorzitter)	1 april 2015	1 april 2019	1 april 2023
De heer B.J. Verkoren (voorzitter auditcommissie)	20 juni 2015	20 juni 2019	20 juni 2023
Mevrouw P. Loerts	17 september 2008	17 september 2012	17 maart 2017
De heer H.M.B. Franssen	1 februari 2012	1 februari 2016	1 februari 2020
De heer G.J. Dorleijn	1 februari 2015	1 februari 2019	1 februari 2023
Mevrouw H.B.G.W.J. Mulder	1 februari 2015	1 februari 2019	1 februari 2023

Relevante (neven)functies leden Raad van Toezicht

de heer F. Elderson

lid directie De Nederlandsche Bank NV; voorzitter bestuur Stichting Nederlands Violonconcours; vicevoorzitter Stichting Netherlands International Music Competitions; lid Raad van Commissarissen Vereniging Hendrick de Keyser; lid curatorium bijzondere leerstoel Leesgedrag, Vrije Universiteit Amsterdam; lid Advisory Board Advanced Master in Law & Finance (Hazelhoff Centre for Financial Law, Universiteit Leiden); lid Studiegezelschap voor Economische Politiek (SEP); lid Advisory Board Erasmus Sustainable Value Creation Platform, Erasmus Universiteit Rotterdam

de heer G.J. Dorleijn

voorzitter bestuur Stichting P.C. Hooftprijs; lid bestuur Geert van Oorschootstichting

de heer H.M.B. Franssen

inspecteur Primair Onderwijs bij de Inspectie van het Onderwijs; lid Platform Onderwijs Nederlands en Nederlands als Tweede Taal (PONT2) bij de Nederlandse Taalunie

mevrouw H.B.G.W.J. Mulder

rector 4e Gymnasium Amsterdam; lid hoofdbestuur van de KNGU (Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie)

de heer B.J. Verkoren

lid directie JumboDiset BV en Koninklijke Jumbo BV; voorzitter bestuur van Stichting Frontaal, Amsterdam; penningmeester Stichting Boost Producties, Amsterdam; secretaris Stichting IDRF (Infectious Disease Research Foundation)

De Raad van Toezicht is in 2017 vijfmaal in reguliere vergadering bij elkaar gekomen. De meeste leden waren hierbij aanwezig. Alle voor de continuïteit van het werk van Stichting Lezen belangrijke ontwikkelingen en stukken zijn in deze vergaderingen besproken. Aan het eind van het eerste halfjaar heeft de Raad van Toezicht zich gebogen over de prognoses voor het tweede halfjaar in relatie tot de begroting. De begroting 2018 is voorbereidend besproken in de auditcommissie en door de Raad van Toezicht in november vastgesteld.

Belangrijke onderwerpen waren onder andere:

- het herziene beleidsplan;
- landelijke beleidsontwikkelingen;
- cultural governance;
- het Raad van Toezicht-model;
- de organisatieanalyse en daaraan gekoppelde veranderingen;
- financiële zaken.

Bijlage 1

Overzicht van programma's, activiteiten en producten

2017 - 2020 Activiteitenplan Stichting Lezen: 2017, werkelijk

Activiteit	Schoolgebonden		Openbaar		Toelichting
	Aantal	Bereik	Aantal	Bereik	
Kerntaak 1: weten en meten					
leerstool Leesgedrag			1		
leerstool Lezen en digitale media			1		
SMB			4		2 regulier, 2 thema
SCP Lees:tijd			1		
SMB verdiepende analyse					
HTNO PO			1		
HTNO VO			1		
onderzoeksaanvragen			2		Vraag maar raak, Leren lezen met je lichaam
onderzoeken afgerond			9		
Totaal weten en meten	0	0	20		
Kerntaak 2: informeren, inspireren en activeren					
Nationale Voorleesdagen		*	1	10.185 *	77% bibliotheken, 84% kinderopvanginstellingen, 28% basisscholen
Nationale Voorleeswedstrijd	1	3.206			48% basisscholen met 200.051 leerlingen
Jonge Jury			1	293 *	5% bibliotheken, 39% middelbare scholen, 13.017 stemmen voor publieksprijs
Inktaap	1	49			8% middelbare scholen
Weddenschap	1	107 *			17% middelbare scholen
Read2Me!	1	231			43% bibliotheken, 26% middelbare scholen
Boekenweek-educatie	1	4.162			bezoekers webpagina's met lessuggesties
Pabo Voorleeswedstrijd	1	41			91% pabo's
Poëzieweek	1	12.759			bezoekers webpagina's met lessuggesties
LêsNo (Friesland)	1	147			aantal klassen met in totaal 4.038 scholieren
Lezen Centraal			1	240 **	bezoekers
Het Schoolvak Nederlands	1	559			schatting bezoekers uit aanvraag
NOT	1	2.500			schatting bezoekers, 5x 500 uitgedeelde materialen
Middag van het Kinderboek			1	250 **	schatting bezoekers
Annie M.G. Schmidtlezing			1	180 **	bezoekers
lezen.nl			1	98.788 **	unieke bezoekers website
leesplan.nl			1	13.166 **	unieke bezoekers website
Leesmonitor.nl			1	29.639 **	unieke bezoekers website
Leesmonitor-magazine			1	4.150 **	oplage print
Kwestie van Lezen			3	5.000 **	oplage print
Onderzoekspublicaties Eburon			1	3.079 **	ontvangers op print + unieke downloads

Activiteit	Schoolgebonden		Openbaar		Toelichting
	Aantal	Bereik	Aantal	Bereik	
vervolg Kerntaak 2: informeren, inspireren en activeren					
Onderzoekspublicaties digitaal			6	4.707	downloads PDF publicaties
Lezen in de klas	1	8.470			oplage print
Kinderboekengids			1	22.935 **	oplage print
Congresbundel			1	300 **	oplage print
Tijdschrift Lezen			4	8.525 **	oplage print gem. per editie
Totaal informeren, inspireren en activeren	11	32.222	25	201.437	
Kerntaak 3: experimenteren en innoveren					
Literatour (12-20 jaar)			1	898 *	100% middelbare scholen, 9% bibliotheken, 13% boekhandels
Nationale Mediatheek Trofee	1	15			deelnemende scholen
Pilotproject nader te bepalen (0-6 jaar)			1	0	Jubileum filmpjes Nationale Voorleesdagen
Pilotproject nader te bepalen (6-12 jaar)	1	11			Kwispellezen
Pilotproject nader te bepalen (12-20 jaar)	3	2.530			schatting deelnemers uit aanvraag; Samenlezen met jongeren: 20, Levensverhalen: 60; Stap op de Rode Loper: 2.450
Pilotproject doelgroepoverstijgend			1	0	beleidsnotitie burgerschap
Totaal experimenteren en innoveren	5	2.556	3	898	
Kerntaak 4: overtuigen en beïnvloeden					
IExpertmeeting nader te bepalen			4	139 **	bezoekers (BoekStart in de kinderopvang: 42; Digitaal lezen: 46; VoorleesExpress: 21; Literatour: 30)
Adviescommissies			1	53 **	
Leescoalitie-activiteiten			1	419.954	aantal bereikte mensen (breed publiek en intermediairs)
Dichter des Vaderlands			1		
Kinderboekenambassadeur			1	94.700	aantal bereikte mensen via filmpjes
Internationale activiteiten					EURead
Totaal overtuigen en beïnvloeden	0	0	10	514.846	
TOTAAL ACTIVITEITENPLAN	16	34.778	62	717.181	

* Bereikte instituties (bibliotheek, scholen, kinderopvanginstellingen, boekhandels)

** Bereikte intermediairs (leesbevorderaars in bibliotheek, boekhandel, school, kinderopvang)

**Tiende jaar Kunst van Lezen,
tweede jaar van de derde periode
als onderdeel van het actieprogramma
Tel mee met Taal.**

Inhoud

Inleiding 60

Toelichting Tel mee met Taal 2016-2018 65

1 | Resultaten Actielijn 3 61

1.1 | Hoofddoelstelling: een miljoen kinderen van 0-12 jaar bereiken met leesbevorderingsactiviteiten 63

1.2 | BoekStart 64

1.3 | De Bibliotheek op school 67

1.4 | (Boven)lokale strategische netwerken leesbevordering 75

2 | Actielijn 4A: het bereiken van laagtaalvaardige gezinnen 77

3 | Algemeen 82

3.1 | Organisatie 82

3.2 | Communicatie 83

3.3 | Nationale en internationale vertegenwoordiging 83

3.4 | Financiën 83

Het programma Kunst van Lezen bestaat uit drie onderdelen:

- 1 | *BoekStart voor baby's en BoekStart in de kinderopvang*
- 2 | *de Bibliotheek op school primair en voortgezet onderwijs*
- 3 | het opzetten van (boven)lokale (strategische) leesbevorderingsnetwerken

Vanaf 2016 is *Kunst van Lezen* onderdeel van het actieprogramma *Tel mee met Taal*.¹ *Kunst van Lezen* geeft met de programma's *BoekStart* en *de Bibliotheek op school* invulling aan de preventieve kant van dit actieprogramma om laaggeletterdheid te voorkomen en tegen te gaan. Wanneer in een vroeg stadium van een mensenleven voorkomen wordt dat iemand laaggeletterd wordt, heeft de betreffende persoon, maar ook de gehele maatschappij, daar baat bij.

Kunst van Lezen is binnen *Tel mee met Taal* verantwoordelijk voor twee actielijnen: 3 en 4A. Onder actielijn 3 valt het reguliere programma van Kunst van Lezen. In actielijn 4A worden experimenten opgezet om via *BoekStart (in de kinderopvang)* en *de Bibliotheek op school* meer laagtaalvaardige gezinnen te bereiken. Hoofduitvoerder Stichting Lezen en mede-uitvoerder de Koninklijke Bibliotheek (KB) zijn verantwoordelijk voor regie, doorontwikkeling en aansturing van het programma. Bij actielijn 4A is ook Stichting Lezen & Schrijven betrokken. De regionale en lokale uitvoering vindt plaats via twee kernteams (*BoekStart* en *de Bibliotheek op school*) van de Samenwerkende Provinciale Ondersteuningsinstellingen (POI's). Samen met de provinciale coördinatoren voorziet *Kunst van Lezen* basisbibliotheken van informatie en ondersteuning bij het verrichten van hun werk.

In dit verslag is ervoor gekozen om de bereikte resultaten binnen beide actielijnen te tonen. De uitgevoerde activiteiten in 2017 worden niet vermeld. Informatie over de output van de activiteiten kunt u vinden op de site van *Kunst van Lezen*: kunstvanlezen.nl

- output van *BoekStart* 2017, gericht op baby's, peuters, ouders en professionals op
- output van *de Bibliotheek op school primair onderwijs en voortgezet onderwijs* 2017 op
- output van de strategische leesbevorderingsnetwerken 2017 op

Stichting Lezen is penvoerder van *Kunst van Lezen*. Dit verslag is een bijlage bij het jaarverslag van Stichting Lezen.

Adriaan Langendonk, *programmacoördinator*
Amsterdam/Den Haag, mei 2018

¹ Zie www.telmeemettaal.nl.

Het programma *Tel mee met Taal* richt zich op drie domeinen: gezin, arbeidsmarkt en gezondheid(szorg).

Tel mee met Taal, dat uit vijf actielijnen bestaat, gaat uit van twee hoofddoelstellingen die gericht zijn op enerzijds curatie en anderzijds preventie:

- ¹ In de periode 2016-2018 verbeteren tenminste 45.000 Nederlanders hun taalbeheersing zodanig dat zij aantoonbaar beter scoren op taalbeheersing en maatschappelijke participatie, waaronder arbeidsdeelname.
- ² In 2018 worden in totaal een miljoen jonge kinderen tot en met de basisschoolleeftijd bereikt met leesbevorderingsactiviteiten, zodat hun taalvaardigheid en leesplezier toenemen.

In het kader van *Tel mee met Taal* wil *Kunst van Lezen* geletterdheid stimuleren.² Doelstelling van *Kunst van Lezen* is versterking van de leescultuur via de programma-onderdelen *BoekStart* en *de Bibliotheek op school*, die ingebed zijn binnen leesbevorderingsnetwerken op landelijk, provinciaal en lokaal niveau. Deze doelstelling sluit aan bij de volgende passage uit de brief van 6 maart 2015 waarin minister Bussemaker het actieprogramma *Tel mee met Taal*³ bij de Tweede Kamer aankondigde: ‘We verbinden het aanpakken van laaggeletterdheid bij volwassenen bovendien met het voorkomen van taalachterstanden en het bevorderen van leesplezier bij kinderen. Dit draagt bewezen bij aan taalontwikkeling en kan laaggeletterdheid op latere leeftijd helpen voorkomen.⁴ Zo vergroten we de kansen van kwetsbare groepen om mee te doen in onze samenleving, nu en in de toekomst.’

² *Kunst van Lezen* en *Tel mee met Taal*: www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4021.

³ www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/03/06/actieprogramma-tel-mee-met-taal

⁴ Berg, H. van den, & Bus, A. *BoekStart maakt baby's slimmer*. Amsterdam: Stichting Lezen, p. 18.

Tussenevaluatie Tel mee met Taal november 2017

Halverwege de periode 2016-2018 is *Tel mee met Taal* geëvalueerd door Ecorys en het Verwey-Jonker Instituut. De verantwoordelijke bewindspersonen⁵ meldden in hun brief⁶ aan de Tweede Kamer: 'De inzet van de drie ministeries, de forse inspanning van gemeenten en hun partners en de leerwerkloketten hebben er sinds begin 2016 mede toe geleid dat meer dan 46.000 volwassenen met taalscholing zijn gestart en dat ruim 676.000 kinderen zijn bereikt met leesbevorderingsactiviteiten. Daarmee zijn de verwachtingen ruim overtroffen. Maar omdat zo veel meer laaggeletterden nog bereikt moeten worden is het nu zaak om door te pakken. Daarom trekt het kabinet vanaf 2018 jaarlijks € 5 miljoen extra uit voor de aanpak van laaggeletterdheid.'

Onderzoek

Rond *Kunst van Lezen* is inmiddels veel onderzoek uitgevoerd. Dit betreft enerzijds (wetenschappelijk) onderzoek dat expliciet gericht is op effecten van programma's als *BoekStart* en *de Bibliotheek op school* en onderzoek dat inzicht geeft in leesmotivatie en leesprestaties op individuele locaties (monitorinstrumenten). Anderzijds betreft dit inventarisatieonderzoek dat uitgevoerd wordt in het kader van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob), zoals het Bibliotheekonderzoeksplatform (BOP). Dit is het platform voor onderzoek en gegevensverzameling onder de openbare bibliotheken in Nederland. BOP is de centrale plek voor het uitzetten van bibliotheekonderzoeken en de publicatie van resultaten, waartoe iedere bibliotheek toegang heeft. Onderdelen richten zich op dienstverlening van openbare bibliotheken aan vroeg- en voorschoolse instellingen en onderwijsinstellingen.

⁵ Ingrid van Engelshoven, minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap; W. Koolmees minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid; T. van Ark, staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid; Hugo de Jonge, minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

⁶ Zie voor de volledige brief en het evaluatierapport: www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2017/11/24/kamerbrief-over-voortgang-actieprogramma-tel-mee-met-taal.

1 | Resultaten actielijn 3

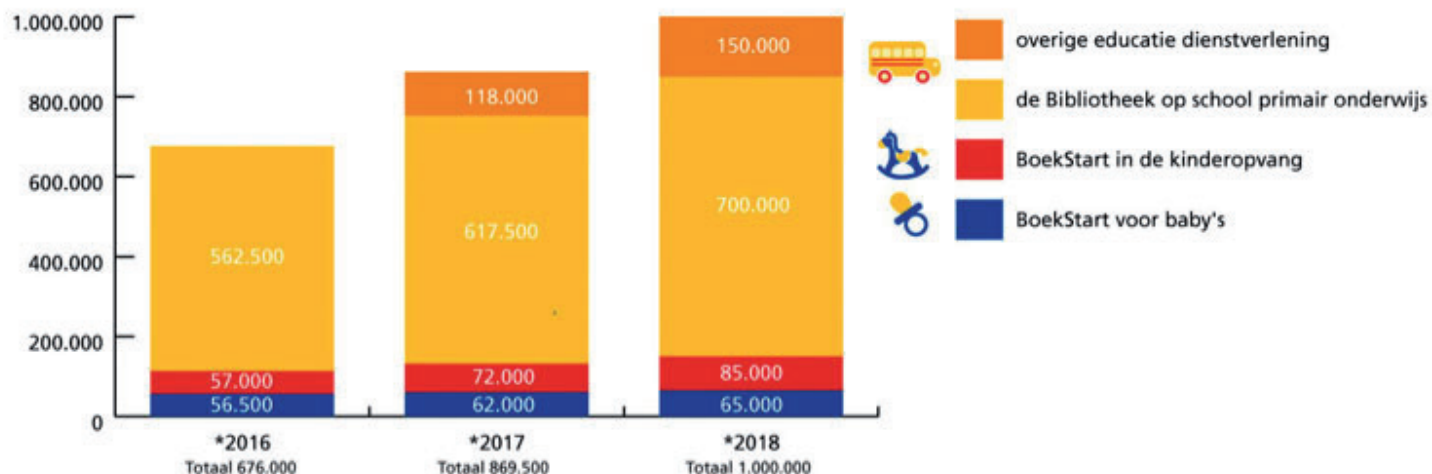
Dit hoofdstuk bevat informatie over de in 2017 bereikte resultaten in relatie tot de geformuleerde hoofddoelstelling en subdoelstellingen van *Tel mee met Taal*.

1.1 Hoofddoelstelling: een miljoen kinderen van 0 tot 12 jaar bereiken met leesbevorderingsactiviteiten

De hoofddoelstelling is dat eind 2018 een miljoen jonge kinderen tot en met de basisschoolleeftijd zijn bereikt met leesbevorderingsactiviteiten, zodat hun taalvaardigheid en leesplezier toenemen.

Bereik 2017 programma 0-12 jaar	Aantal deelnemende basisbibliotheken	% van aantal basis- bibliotheken (150)	Aantal bereikte kinderen	% van totale populatie 2016
BoekStart voor baby's	149	99,3%	62.000	35,9% (172.500 baby's)
BoekStart in de kinderopvang	138	92%	72.000	21,1% (341.000 kinderen 0-4
	127	84,7%	617.500	in kinderopvang)
de Bibliotheek op school primair onderwijs	6 grote bibliotheken	4%	118.000 869.500	41,3% (1.496.500 kinderen in het regulier en speciaal basisonderwijs)
Overige dienstverlening basisonderwijs met overeenkomst				7,9% (1.496.500 kinderen in het regulier en speciaal basis- onderwijs)
Totaal				87,0% (t.o.v. streefcijfer)

In een infographic ziet dit er als volgt uit:

De inspanningen om de hoofddoelstelling te behalen liggen – met het eind 2017 gemeten aantal bereikte kinderen van 869.500 – op koers. De cijfers worden samengesteld door diverse bronnen te koppelen. Cijfers voor *BoekStart* en *BoekStart in de kinderopvang* zijn afkomstig uit de administratie van Stichting Lezen, waarbij de BOP-meting VVE als referentiepunt gebruikt wordt. De resultaten uit de BOP-meting PO vormen de basis voor de verantwoording voor wat betreft het basisonderwijs. Het ligt in de verwachting dat het nagestreefde aantal van een miljoen kinderen tussen 0 en 12 jaar eind 2018 via de programma's van *Kunst van Lezen*, aangevuld met bereikte leerlingen via andere educatieve bibliotheekprogramma's, gehaald gaat worden.

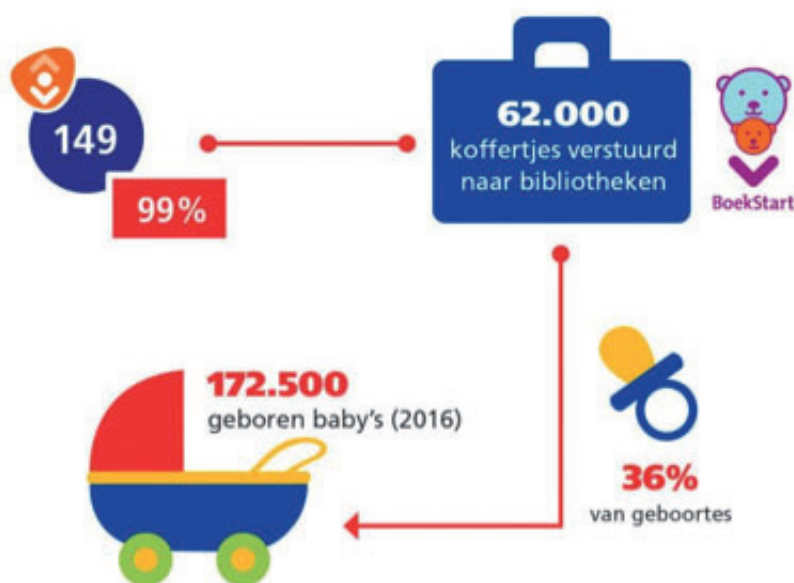
1.2 BoekStart

- Op één basisbibliotheek (Nieuwegein) na doen alle 150 actieve basisbibliotheken in Nederland mee.
- Er zijn in 2017 8 nieuwe basisbibliotheken gaan meedoen aan *BoekStart in de kinderopvang*. In totaal doen nu 138 (92%) van de 150 basisbibliotheken mee.
- Het aantal deelnemende kinderopvanglocaties is in 2017 met 454 gegroeid van 1.487 naar 1.941. Het betreft 1.574 kinderdagverblijven en 367 peuterspeelzalen. Dit is 21,1% van het totaal van 9.189 locaties kinderopvang (7.545 kinderdagverblijven en 1.644 peuterspeelzalen) met totaal 341.000 kinderen (286.000 in kinderdagverblijven en 55.000 in peuterspeelzalen).

BoekStart voor baby's

Doelstelling 3a: Eind 2018 is in alle basisbibliotheken het programma BoekStart ingevoerd; eind 2018 wordt 100% van de ouders met pasgeboren baby's geïnformeerd en wordt 55% van de Nederlandse baby's via hun ouders actief bereikt.

BoekStart voor baby's 2017	Aantal deelnemende basisbibliotheken	% van totaal aantal basisbibliotheken (150)	Aantal nieuwe leden (koffertjes)	Bereik in Nederland geboren baby's (170.000 in 2015)
	149	99,3%	62.000	35,9%

Bereik BoekStart voor baby's 2017

Bereik BoekStart voor baby's 2017

Eind 2017 doet één basisbibliotheek (Nieuwegein) niet mee met *BoekStart*; 99,3% van de basisbibliotheken doet mee. Afgelopen jaar zijn 62.000 BoekStartkoffertjes verstuurd naar de bibliotheken. Dit komt neer op een bereik van 35,9% van de in Nederland geboren baby's in 2016.⁷ In 2017 zijn er 5.500 koffertjes meer verstuurd dan in 2016. Met name Amsterdam heeft meer inspanningen verricht om ouders te bereiken. De overige 19% die eind 2018 actief bereikt dient te worden, zou binnen de kinderopvang (kinderdagverblijven voor wat betreft baby's) bereikt moeten worden. Eind 2017 is nagenoeg 100% van de ouders met pasgeboren baby's geïnformeerd over BoekStart via de actie die ondernomen is met de producent van het *Groeiboekje*, waarbij, naast de redactionele aandacht, door *Boekstart* twee mijlpaalkaarten zijn ingestoken. Vrijwel alle ouders in Nederland ontvangen dit *Groeiboekje*. Cijfers over het aantal verstuurd brieven dan wel het aantal uitgedeelde waardebonnen bij de consultatiebureaus zijn niet te achterhalen.

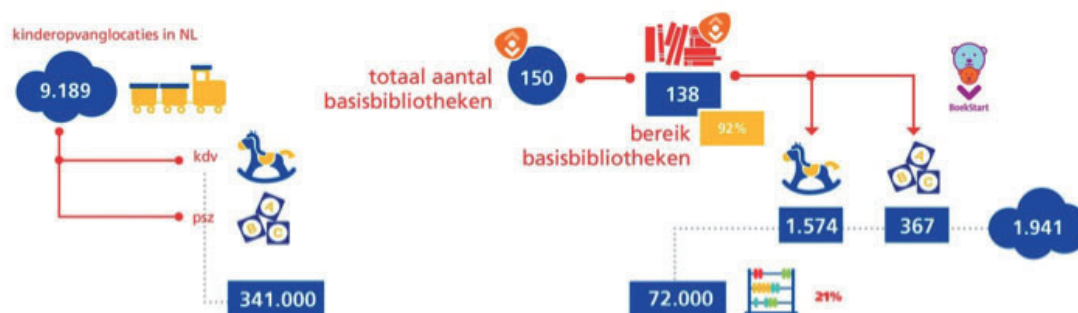
⁷ [http://statline.cbs.nl/statweb/publication/?vw=t&dm=slnl&pa=37422ned&d1=0,4-5,7,9,11,13,17,26,35,40-41&d2=0,10,20,30,40,\(l-4\)-l&hd=090218-0953&hdr=g1&stb=t](http://statline.cbs.nl/statweb/publication/?vw=t&dm=slnl&pa=37422ned&d1=0,4-5,7,9,11,13,17,26,35,40-41&d2=0,10,20,30,40,(l-4)-l&hd=090218-0953&hdr=g1&stb=t)

BoekStart in de kinderopvang

Doelstelling 3b: Eind 2018 voert 85% van de basisbibliotheken BoekStart in de kinderopvang⁸ uit, waaraan 45% van de kinderopvanginstellingen in hun werkgebied deelneemt.

BoekStart in de kinderopvang 2017

Aantal deelnemende basisbibliotheken	138
% van aantal basisbibliotheken (150)	92%
Totaal aantal kov-locaties: kdv (7.545) + psz (1.644)	9.189
Bereik BoekStart: totaal aantal locaties eind 2017	1.941
Bereik BoekStart kov:% van totaal aantal locaties eind 2017	21,1%
Bereik BoekStart kov: kdv = 1.574 van de 7.545	20,9%
Bereik BoekStart kov: psz = 367 van de 1.644	22,3%
Totaal aantal kinderen kdv en psz, afgerond	341.000
Aantal kinderen op BoekStart-locaties, afgerond	72.000

Bereik BoekStart in de kinderopvang 2017

Bereik BoekStart in de kinderopvang 2017

Het gewenste aantal basisbibliotheken dat meedoet aan *BoekStart in de kinderopvang* is met 138 van de 150 basisbibliotheken (92%) eind 2017 reeds bereikt. Nader onderzoek moet worden hoeveel procent van de kinderopvanginstellingen in het werkgebied van de deelnemende bibliotheken bereikt wordt.

De POI's en basisbibliotheken faciliteerden tot eind 2017 1.941 kinderopvanglocaties, waarvan 367 peuterspeelzalen en 1.574 kinderdagverblijven. Op het totaal van 9.189⁹ kinderopvanglocaties is dat 21,1%. Van de 1.644 peuterspeelzalen is dat 22,3%. Van de

⁸ Met 'kinderopvang' wordt hier bedoeld: het totaal van locaties van kinderdagverblijven en peuterspeelzalen. In 2014 zijn bij de evaluatie per abuis alleen kinderdagverblijven meegeteld, maar *BoekStart* wil zich ook richten op peuterspeelzalen, ondanks dat die werken met kinderen vanaf pas 2,5 jaar.

⁹ 1) Kwartaalrapportage kinderopvang Rijksoverheid,
2) Jaarrapport Buitenhuis Management & Consult.

Het totaal aantal kinderen in de kinderopvang komt uit op afgerond 341.000, namelijk 286.000 kinderen op kinderdagverblijven en 55.000 kinderen op peuterspeelzalen.

7.545 kinderdagverblijven wordt 20,9% bereikt. Via *BoekStart in de kinderopvang* worden op deze locaties eind 2017 rond de 72.000 kinderen bereikt. In 2017 gaan 286.000 kinderen van 0 tot 4 jaar naar een kinderdagverblijf en 55.000 kinderen van 2,5 tot 4 jaar naar een peuterspeelzaal. *BoekStart* bereikt op basis van deze cijfers 59.700 kinderen in kinderdagverblijven en 12.250 kinderen via peuterspeelzalen.

Dit betekent dat het totale aantal bereikte kinderen via *BoekStart* eind 2017 komt op 134.000 (62.000 + 72.000). Van de kinderen van 0 tot 1 jaar worden door *Boekstart in de kinderopvang* ongeveer 18.000 kinderen bereikt. Opgeteld bij de 62.000 baby's die het koffertje hebben ontvangen, zijn dat 80.000 baby's van 0 tot 1 jaar. Dat is ongeveer 47% van de baby's van 0 tot 1 jaar. Overigens is niet uit te sluiten dat er overlap is tussen de twee groepen.

Stimuleringsregeling BoekStart in de kinderopvang

Kunst van Lezen stimuleert het invoeren van *BoekStart in de kinderopvang* door kinderopvanginstellingen die in een gemeente starten een subsidie te verstrekken via de basisbibliotheek. Gemeenten en kinderopvanginstellingen worden zo aangemoedigd tevens te investeren in *BoekStart in de kinderopvang*. In 2017 hebben 78 kinderopvanglocaties een stimuleringssubsidie *Kunst van Lezen* via de bibliotheek van € 2.410 per locatie ontvangen. Door derden is een vergelijkbaar bedrag aan 45 locaties verstrekt. Het totaal is dus 123 locaties. Daarnaast is er een breedtesubsidie ingesteld, waarbij 323 locaties een, relatief geringe, bijdrage van circa € 400 per locatie van *Kunst van Lezen* hebben ontvangen en nog 6 locaties een vergelijkbare bijdrage van POI ProBiblio: in totaal dus 329 locaties met breedtesubsidie. Gezamenlijk zijn 452 locaties met ondersteuning gestart met *BoekStart in de kinderopvang* in 2017.

Monitor BoekStart in de kinderopvang

Aan de *Monitor BoekStart in de kinderopvang* voorjaar 2017 deden 45 bibliotheken, 335 kinderopvanglocaties, 302 locatiemanagers en 1.251 pedagogisch medewerkers mee.

1.3 de Bibliotheek op school

1.3.1 de Bibliotheek op school primair onderwijs – basisonderwijs en speciaal (basis)onderwijs

Doelstelling 3c: Eind 2018 is het programma de Bibliotheek op school uitgebreid.

- *In het primair onderwijs bereikt 85% van de basisbibliotheken 60% van de leerlingen in hun werkgebied.*
- *In het vmbo bereikt 25% van de basisbibliotheken 25% van de leerlingen binnen hun werkgebied.*
- *In het havo/vwo bereikt 10% van de basisbibliotheken 10% van de leerlingen in hun werkgebied.*

Inleiding primair onderwijs

Eind 2017 wordt de gewenste 85% van de basisbibliotheken die de *Bibliotheek op school primair onderwijs* uitvoeren nagenoeg gehaald. Het aantal bereikte scholen in het werkgebied van basisbibliotheken die de aanpak *de Bibliotheek op school* voeren, wordt vastgesteld op basis van de BOP-resultaten. Om tot het totaal aantal leerlingen te komen wordt het aantal deelnemende scholen uit het Bibliotheekonderzoeksplatform (BOP) vermenigvuldigd met het gemiddeld aantal leerlingen op een basisschool.¹⁰ Via het BOP heeft *Kunst van Lezen* over 2017 de volgende cijfers vastgesteld.

de Bibliotheek op school primair onderwijs (basisonderwijs en speciaal onderwijs)

Aantal basisbibliotheken met dBos	127
Bereik basisbibliotheken t.o.v. totaal (150)	85,0%
Totaal aantal hoofd- en nevenvestigingen PO (BO 6.494; SBAO 290)	6.784
Aantal deelnemende scholen dBos (BO 2.661; SBAO 152)	2.813
Bereik dBos-scholen op totaal aantal scholen in Nederland	41,5%
Bereik dBos-scholen op totaal scholen werkgebied dBos- bibliotheken	48,7%
Gemiddeld aantal leerlingen (BO 225; SBAO 122)	220
Totaal aantal leerlingen	1.496.500
Totaal aantal leerlingen dBos	617.500
Bereik leerlingen op totaal aantal leerlingen in Nederland	41,3%
Bereik dBos-leerlingen op totaal leerlingen werkgebied dBos-bibliotheken	48,4%

Bereik de Bibliotheek op school t.o.v. het totale aantal basisscholen en leerlingen in Nederland

Bereik de Bibliotheek op school t.o.v. het aantal basisscholen en leerlingen in het werkgebied van de 127 basisbibliotheken die *de Bibliotheek op school* hebben ingevoerd.

¹⁰ www.onderwijsincijfers.nl

Bereikcijfers de Bibliotheek op school primair onderwijs (basisonderwijs en speciaal onderwijs) ¹¹

Het BOP-onderzoek¹² *Dienstverlening Bibliotheken aan Primair Onderwijs* wijst uit dat eind 2017 2.661 reguliere basisscholen meedoen aan *de Bibliotheek op school primair onderwijs*. Het gaat om 423 scholen die in de zogenaamde acquisitiefase verkeren en 2.238 scholen die een contract met een bibliotheek hebben. Bij het speciaal basisonderwijs zijn dat in totaal 152 van de 290¹³ scholen; uitvoering door 58 basisbibliotheken. Daar gaat het om 30 scholen in de acquisitiefase en 122 scholen met een contract met de bibliotheek. In tegenstelling tot de BOP-rapportage kiest *Kunst van Lezen* ervoor om alleen sbao-locaties van het speciaal onderwijs mee te tellen, omdat *de Bibliotheek op school* niet of nauwelijks in de overige typen is ingevoerd.

In totaal is er gerelateerd aan heel Nederland een *de Bibliotheek op school* op 41,0% van de reguliere basisscholen; bij het speciaal basisonderwijs is dit 52,4%. Er worden in totaal 617.500 Nederlandse kinderen bereikt via *de Bibliotheek op school primair onderwijs*. In 2017 is voor de eerste keer ook onderzocht hoeveel procent van de scholen in het werkgebied van bibliotheken met *de Bibliotheek op school*-aanpak bereikt werd. Het blijkt dat het om 48,7% van het totale aantal locaties gaat en om 48,5% van de leerlingen.

Stimuleringsregeling de Bibliotheek op school primair onderwijs

Kunst van Lezen stimuleert het invoeren van *de Bibliotheek op school* door scholen die in een gemeente starten een subsidie te verstrekken via de basisbibliotheek. Gemeenten en scholen worden zo aangemoedigd tevens te investeren in *de Bibliotheek op school*. In 2017 is voor 29 scholen een stimuleringssubsidie via de Bibliotheek verstrekt van € 3.000 per school. Omdat veel gemeenten al een dBos-aanpak hebben, is in 2017 naast de stimuleringssubsidie ook een zogenaamde 'impulssubsidie' beschikbaar gesteld van € 1.500 per school, zodat de nagestreefde 60% in het werkgebied sneller gehaald wordt. Dat bedrag hebben 100 scholen van *Kunst van Lezen* via bibliotheken ontvangen. Naast deze stimuleringsgelden zijn de G4-bibliotheken in 2017 ook ondersteund bij bepaalde projecten rond schoolbibliotheken. Vanaf het schooljaar 2016-2017

¹¹ Bronnen: www.onderwijsincijfers.nl en DUO adreslijsten PO.

¹² BOP-primair onderwijs, aangevuld met tabellen van bibliotheken met *de Bibliotheek op school* die niet hebben meegedaan aan het BOP-onderzoek primair onderwijs. Zie ook rapportage BOP-PO: <https://www.kb.nl/ob/nieuws/2018/de-bibliotheek-op-school-steeds-professioneler>.

¹³ In Nederland valt het primair onderwijs uiteen in vier typen:

- basisonderwijs (BO) voor kinderen van 4 tot en met 12 jaar;
- speciaal basisonderwijs (SBAO) voor kinderen van 4 tot en met 12 jaar voor wie vaststaat dat een zodanige orthopedagogische en orthodidactische benadering aangewezen is dat zij op een speciale school voor basisonderwijs moeten worden opgevangen.
- speciaal onderwijs (SO) voor kinderen van 4 tot en met 12 jaar met een handicap, stoornis of ziekte die speciale zorg nodig hebben;
- voortgezet speciaal onderwijs (VSO) voor kinderen/jongeren van 12 tot en met 20 jaar met een handicap, stoornis of ziekte die speciale zorg nodig hebben.

is *Kunst van Lezen* met 12 intensieve pilots gestart binnen het basisonderwijs; deze liepen door in het schooljaar 2017-2018. De bibliotheek krijgt daarbij meer geld voor twee schooljaren om de pilot volgens de ideale aanpak in te richten. Verder worden de betrokken bibliotheken en scholen operationeel intensief begeleid door landelijke experts. Er wordt wetenschappelijk onderzoek gekoppeld aan dit traject om de effecten in kaart te brengen.

Respons per meting (landelijk)	2015	2016	2017
Deelnemende locaties	1399	1605	1772
Percentage met een schoolbibliotheek			81%
Leesconsulenten	1272	1447	1506
Leerkrachten	12883	14972	16029
Leerlingen	103675	116252	119590

Monitor de Bibliotheek op school primair onderwijs

Aan de *Monitor de Bibliotheek op school primair onderwijs* 2017-2018 deden 1.506 leesconsulenten (sommigen voor meerdere scholen), 16.029 leerkrachten en 119.590 leerlingen (groep 5 tot en met 8) op 1.772 scholen mee. In voorgaande jaren deden ook leerlingen uit groep 4 mee. Besloten is deze leerlingen niet meer te bevragen, omdat de vragen toch vaak te moeilijk bleken voor leerlingen van acht jaar oud. Gecorrigeerd voor groep 4 is er bij de leerlingen een lichte deelnamestijging (+3%) ten opzichte van vorig jaar. Er zijn iets grotere stijgingen te noteren bij het aantal deelnemende leerkrachten (+7%) en leesconsulenten (+4%). Het aantal deelnemende scholen is met 10% gestegen: van 1.605 naar 1.772. Voor het eerst is aan de monitordeelnemers gevraagd of de school een schoolbibliotheek heeft; dat bleek bij 81% het geval. Via de toolkit van *de Bibliotheek op school* is vanaf juni 2018 een landelijke analyse beschikbaar.

Overige educatieve dienstverlening van bibliotheken aan het primair onderwijs

In het kader van de hoofddoelstelling is met het ministerie van OCW afgesproken om, naast leerlingen op basisscholen met *de Bibliotheek op school*-aanpak, ook leerlingen mee te tellen die naar school gaan in werkgebieden van bibliotheken die niet meedoen aan *de Bibliotheek op school*. Deze leerlingen worden alleen meegeteld wanneer bibliotheken en scholen een dienstverleningsovereenkomst hebben gesloten voor structurele leesbevorderingsactiviteiten. In 2017 zijn daarom de leerlingen in grotere steden meegeteld bij wie de bibliotheek de aanpak van *de Bibliotheek op school* niet uitvoert. In totaal gaat het in 2017 om 118.000 leerlingen. Om de aanpak van deze bibliotheken beter te laten aansluiten bij de aanpak van *de Bibliotheek op school* loopt nu in Amsterdam een eerste proef om de bouwstenen van *de Bibliotheek op school* in te voeren in een bibliotheekvestiging waar leerlingen regelmatig langskomen om boeken te lenen. Op deze manier blijft de collectie in de vestiging en komen leerlingen naar de collectie toe. De andere bouwstenen worden wel zo veel mogelijk op de scholen uitgevoerd. Op basis van deze proef wordt in 2018 besloten of deze aanpak ook in andere bibliotheken die niet met *de Bibliotheek op school* werken kan worden ingevoerd.

1.3.2 Bibliotheek op school voortgezet onderwijs

Doelstelling 3c: Eind 2018 is het programma de Bibliotheek op school uitgebreid.

- *In het vmbo bereikt 25% van de basisbibliotheken 25% van de leerlingen binnen hun werkgebied.*
- *In het havo/vwo bereikt 10% van de basisbibliotheken 10% van de leerlingen in hun werkgebied.*

Inleiding voortgezet onderwijs

De Bibliotheek op school voortgezet onderwijs valt vanuit de optiek van *Kunst van Lezen* uiteen in vier segmenten:

- vmbo – gestart in het schooljaar 2013-2014;
- havo/vwo – gestart met het actief ondersteunen van *Lezen voor de Lijst* in het najaar van 2017;
- mbo – pilots op drie ROC's, gestart najaar 2017;
- pabo – pilots op drie hogescholen, gestart najaar 2017.

Verder wordt al een aantal jaren met middelen van *Kunst van Lezen* een voorleeswedstrijd georganiseerd waar nagenoeg alle pabo's aan meedoen. En er is een minor 'pabo leesbevordering' ontwikkeld die op enkele pabo's draait. In maart 2017 is een pabo-conferentie over laagtaalvaardigheid binnen het basisonderwijs georganiseerd door Stichting Lezen/*Kunst van Lezen*, Stichting Lezen & Schrijven en *Tel mee met Taal*, mede op initiatief van Saxion Hogeschool, Hanze Hogeschool en Fontys Hogeschool.

BOP-rapportage voortgezet onderwijs

In 2017 is door de Koninklijke Bibliotheek de eerste BOP-meting voortgezet onderwijs uitgevoerd (hierin zijn mbo en hbo niet meegenomen). De rapportage¹⁴ is in februari 2018 gepubliceerd. Met ingang van het jaarverslag 2017 wordt deze rapportage voor *Kunst van Lezen* (net als bij het primair onderwijs) de belangrijkste bron. In eerdere

¹⁴ www.kb.nl/ob/nieuws/2018/groeiende-aandacht-voor-samenwerking-met-het-voortgezet-onderwijs

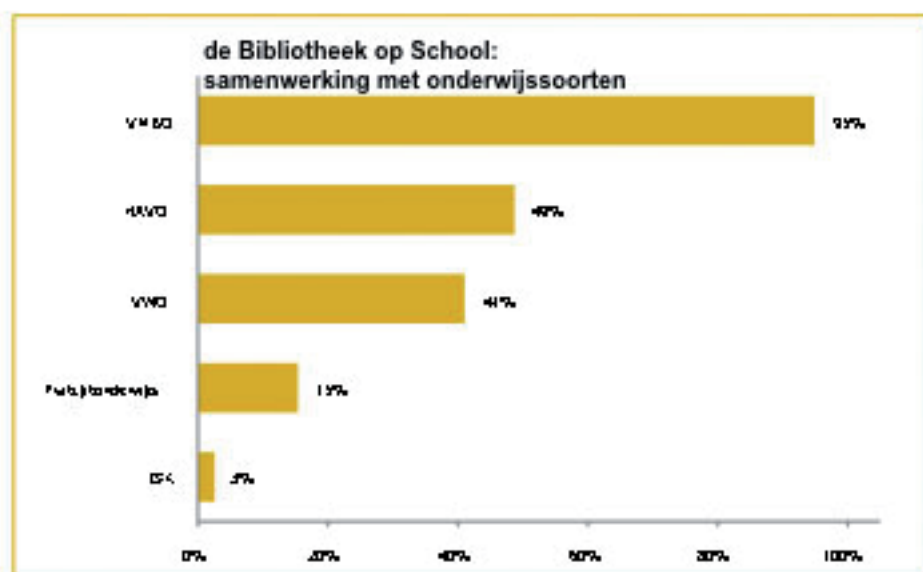
jaren voerde *Kunst van Lezen* eigen berekeningen uit; dat wordt met ingang van dit jaarverslag niet meer gedaan. Omdat het BOP in dit stadium kijkt naar het gehele voortgezet onderwijs, betekent dit dat de nu in het jaarverslag gepresenteerde cijfers ook betrekking hebben op het gehele voortgezet onderwijs waar het het bereik betreft. De hier volgende tabellen en grafieken zijn overgenomen uit de BOP-rapportage.

Aantal deelnemende basisbibliotheken aan de Bibliotheek op school voortgezet onderwijs

Inmiddels doen (op basis van de resultaten van de BOP-enquête) 39 van de 150 basisbibliotheken mee aan *de Bibliotheek op school voortgezet onderwijs* (het gaat met name om het vmbo) in de borgingsfase. Dat is 26% van het totale aantal basisbibliotheken in Nederland. Daarmee is het nagestreefde percentage van 25% van de basisbibliotheken bereikt. Volgens het BOP zijn er daarnaast 29 basisbibliotheken die in de verkenningsfase verkeren. Wanneer hetzelfde principe wordt toegepast als bij het primair onderwijs, telt *Kunst van Lezen* deze basisbibliotheken ook mee, omdat uit de praktijk blijkt dat de meeste bibliotheken en scholen niet stoppen in de verkenningsfase. Dit betekent dat 68 basisbibliotheken (45%) met scholen aan leesbevordering werkt door middel van de aanpak *de Bibliotheek op school*.

Voor 95% van de bibliotheken die samenwerken met het voortgezet onderwijs volgens de *de Bibliotheek op school*-aanpak betreft die samenwerking het vmbo-onderwijs. Ook op havo- (49%) en vwo-niveau (41%) wordt er samenwerkt volgens de aanpak van *de Bibliotheek op school*, al komt dit minder vaak voor. Mogelijk vallen deze percentages hoger uit dan de werkelijke samenwerking vanwege de combinatie van onderwijssoorten binnen een schoolvestiging waarmee de bibliotheek samenwerkt.

Welke onderwijssoorten betreft uw samenwerking volgens de aanpak *de Bibliotheek op school*? (Selectie: bibliotheken samenwerken volgens dBos / N: 43 bibliotheken). ISK staat voor Internationale Schakelklas.

Samenwerkingscontract (fase 2, 3, 4)**Aantal dBos-scholen**

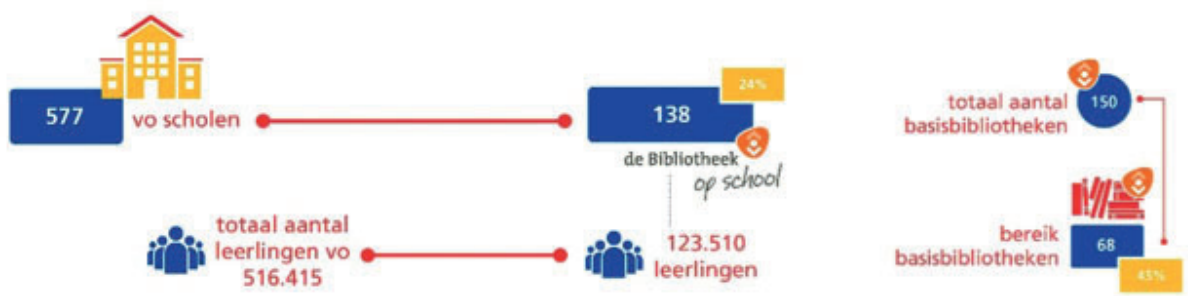
Leesbevordering	74
Informatievaardigheden	44
Mediawijsheid	36

Met hoeveel scholen in uw verzorgingsgebied heeft u een samenwerkingscontract op basis van de aanpak *de Bibliotheek op school*? (Selectie: bibliotheken die samenwerken met het voortgezet onderwijs / N: 43 bibliotheken)
ISK staat voor Internationale Schakelklas.

Samenwerkingsfasen**De Bibliotheek op school**

Fase 1: acquisitie	64
Fase 2: implementatie	15
Fase 3: operationeel	55
Fase 4: borging	16

Kunt u aangeven hoeveel scholen waarmee u samenwerkt volgens de aanpak *de Bibliotheek op school* zich in de verschillende samenwerkingsfasen bevinden? (Selectie: bibliotheken die samenwerken met het voortgezet onderwijs / N: 113 bibliotheken die meegedaan hebben aan het BOP-onderzoek)

Bereik *de Bibliotheek op school* vo t.o.v. het totale aantal scholen en leerlingen in werkgebied deelnemende bibliotheken

De Bibliotheek op school (leesbevordering) op 138 vo-scholen

De bibliotheken werken in totaal met 74 vo-scholen samen op het gebied van leesbevordering volgens de aanpak van *de Bibliotheek op school*. Daarnaast wordt voor informatievaardigheden samengewerkt met 44 scholen en voor mediawijsheid met 36 scholen. Van de scholen waarmee wordt samengewerkt, bevindt het merendeel zich in fase 3: de operationele fase. Daarnaast worden er met 64 scholen verkennende gesprekken gevoerd over het invoeren van *de Bibliotheek op school*.

Het totale aantal scholen waarmee wordt samengewerkt volgens *de Bibliotheek op school* (fase 1-4) op het gebied van leesbevordering komt daarmee op 138, in het werkgebied van de 68 basisbibliotheken. Het totale aantal scholen in het werkgebied van deze 68 bibliotheken die de aanpak *de Bibliotheek op school* uitvoeren, is vastgesteld op 577¹⁵ scholen. Op basis van dit totale aantal heeft eind 2017 gemiddeld 24% van de

vo-scholen in het werkgebied van de basisbibliotheken die meedoen aan de aanpak *de Bibliotheek op school* een *Bibliotheek op school*. Daarmee is nagenoeg het streefcijfer van 25% behaald. Een vergelijkbare rekensom kan gemaakt worden voor het aantal leerlingen. Er zijn 1.432.307 leerlingen van 12 tot 18 jaar op ongeveer 1.600 locaties (scholen) die DUO aangeeft. Dit betekent dat er gemiddeld 895 leerlingen per locatie ingeschreven zijn. Op de 138 dBos-locaties voortgezet onderwijs zitten dus 123.510 leerlingen. Dat is eveneens 24% van de 516.415 leerlingen die op de 577 scholen in het werkgebied van de basisbibliotheken met *de Bibliotheek op school* ingeschreven zijn.

Stimuleringsregeling de Bibliotheek op school vmbo

In 2014 is Kunst van Lezen gestart met het opzetten van pilotscholen binnen het vmbo. Vanaf 2015 geldt een stimuleringsregeling voor vmbo-scholen die een Kunst van Lezen-subsidie via de bibliotheek ontvangen. In het schooljaar 2016-2017 hebben 24 scholen van deze regeling gebruikgemaakt. Daarnaast is Kunst van Lezen vanaf september 2016 gestart met 7 intensieve pilots binnen het vmbo. De bibliotheek krijgt daarbij meer geld voor twee schooljaren om de pilot volgens de ideale aanpak in te richten. Verder worden de betrokken bibliotheken en scholen operationeel en onderzoekstechnisch intensief begeleid door landelijke experts.

Aantal deelnemende scholen	Monitor de Bibliotheek op school
Leesbevordering	62
Informatievaardigheden	36

Hoeveel scholen in uw verzorgingsgebied nemen deel aan de *Monitor de Bibliotheek op school* voor de volgende onderdelen? (Selectie: bibliotheken die samenwerken volgens dBos / N: 43 bibliotheken)

Met de *Monitor de Bibliotheek op school* brengen bibliotheken en scholen in kaart hoe het leesklimaat, het leesgedrag en de leesmotivatie zich op een school ontwikkelen. Er worden onder andere gegevens verzameld over het leen- en leesgedrag en informatievaardigheden van de leerlingen en het leesbevorderend gedrag van de leerkrachten.

Het merendeel van de scholen met een *Bibliotheek op school* (in het werkgebied van de bibliotheken die de BOP-enquête hebben ingevuld) maakt gebruik van de *Monitor*. Voor leesbevordering nemen 62 scholen met een samenwerkingscontract volgens *de Bibliotheek op school* deel aan de *Monitor* (86% van de scholen met een samenwerkingscontract op het gebied van leesbevordering); voor informatievaardigheden zijn dit 36 scholen (89% van de scholen met een samenwerkingscontract op het gebied van informatievaardigheden).

¹⁵ Dit bereik is gebaseerd op het totaal van 577 scholen, ongeacht onderwijssoort. *De Bibliotheek op school* wordt echter voornamelijk op vmbo-scholen gevolgd. Wanneer alleen van het aantal vmbo-scholen in het werkgebied van de dBos-bibliotheken wordt uitgegaan, ligt het bereik waarschijnlijk hoger. De data zoals verzameld in de BOP-meting zijn echter ontoereikend om het bereik specifiek voor het aantal vmbo-scholen te berekenen. Dat geldt ook voor het aantal leerlingen.

Concrete deelname aan de Monitor de Bibliotheek op school vmbo 2017-2018

In 2017-2018 hebben in totaal 71 scholen, 837 docenten en 12.376 leerlingen meegedaan met de *Monitor de Bibliotheek op school vmbo*. Door dataverzamelaar Desan is in juni 2017 een landelijke analyse voortgezet onderwijs opgeleverd. In de zomer van 2018 zal Desan een rapportage over de meting 2017/2018 opleveren.

1.4 (Boven)lokale strategische netwerken leesbevordering

Hoewel hierover in het kader van *Tel mee met Taal* geen directe afspraken zijn gemaakt, is het van belang dat de programma's deel uitmaken van de netwerkstructuur op landelijk, provinciaal en gemeentelijk niveau. *BoekStart* en *de Bibliotheek op school* moeten ook de komende jaren, met name op lokaal niveau, structureel en duurzaam verankerd worden binnen zo veel mogelijk bibliotheekorganisaties en kinderopvang- en onderwijsinstellingen, en aansluitend binnen andere instellingen die meer gericht zijn op het welzijn van kinderen en gezinnen, zoals consultatiebureaus. Actieve, structurele netwerkvorming is daartoe op alle niveaus relevant. Met name de lokale strategische leesbevorderingsnetwerken zijn van belang, omdat daar het beleid wordt bepaald en financiën worden vrijgemaakt. Binnen deze netwerken neemt bij voorkeur de basisbibliotheekdirecteur het voortouw. Op het moment dat een bibliotheek mee gaat doen aan *BoekStart* en/of *de Bibliotheek op school* is er de facto een leesbevorderingsnetwerk nodig om in samenwerking met gemeenten en instellingen beleid vast te stellen en uitvoering te geven aan de educatieve dienstverlening. Eind 2017 werkten bibliotheken in meer dan 90% van de gemeenten binnen een leesbevorderingsnetwerk samen met lokale overheden en instellingen.

Koppeling van preventie en curatie van laaggeletterdheid via netwerken

Kunst van Lezen wil ervoor zorgen dat op strategisch niveau meer ingezet gaat worden op een verticale verbinding binnen bibliotheekorganisaties (zowel op POI-niveau als op basisbibliotheekniveau) om preventie en curatie van laaggeletterdheid beter op elkaar af te stemmen, zodat effectiever geopereerd kan worden binnen regionale en lokale netwerken. In 2017 is door *Kunst van Lezen* een opdracht verstrekt aan twee adviseurs om goede voorbeelden van de verbinding van preventie en curatie helder in kaart te brengen. Hierbij komt niet alleen het perspectief van de bibliotheek naar voren, maar ook dat van de gemeente als regisseur van *Tel mee met Taal*. Op basis van deze voorbeelden en een voorgestelde aanpak is *Kunst van Lezen* in het najaar van 2017 gestart met de voorbereiding van twee lokale en twee provinciale pilottrajecten (die in 2018 gaan lopen) om een duurzame verbinding tussen preventie en curatie (bijvoorbeeld binnen het Taalhuis, gericht op laagtaalkundige gezinnen) tot stand te brengen. Stichting Lezen & Schrijven en de afdeling Basisvaardigheden van de Koninklijke Bibliotheek zijn belangrijke partners in deze ontwikkeling.

Intentieverklaring Stichting Lezen, Koninklijke Bibliotheek en Stichting Lezen & Schrijven

Op landelijk niveau hebben de Koninklijke Bibliotheek, Stichting Lezen en Stichting Lezen & Schrijven in juni 2016 een intentieverklaring getekend om gezamenlijk richting te geven aan de uitvoering van *Tel mee met Taal* om laaggeletterdheid te voorkomen en te bestrijden. In 2017 zijn werkgroepen aan de slag gegaan om de samenwerking op een aantal thema's gestalte te geven. De thema's zijn: kwaliteit (zie ook het blokje hieronder), deskundigheid, gezinsaanpak en materialen. Daarnaast zijn er werkgroepen rond de afstemming van onderzoek en communicatie.

Kwaliteit: certificering educatieve dienstverlening SCOB

In 2017 is de directeur van de SCOB (Stichting Certificering Openbare Bibliotheken) begonnen met het opzetten van een certificeringstraject voor educatieve dienstverlening en basisvaardigheden (Taalhuizen), in aansluiting op het reguliere certificeringstraject bij vestigingen. Er zijn een stuurgroep en een werkgroep ingesteld. Stichting Lezen, de Koninklijke Bibliotheek en Stichting Lezen & Schrijven zijn betrokken in beide groepen. Eind 2017 is het nieuwe certificeringstraject door de stuurgroep vastgesteld. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) heeft dit traject in januari 2018 goedgekeurd. Onderdeel van het traject is een certificering voor educatieve dienstverlening vanuit bibliotheken. Met een certificeringstraject op dit terrein wordt tegemoetgekomen aan het vaststellen van een basisniveau waaraan een educatieve dienstverlening voor zowel de VVE-leeftijd als het basisonderwijs zou moeten voldoen. In een later stadium zal ook het voortgezet onderwijs meegenomen worden.

2 | Resultaten actielijn 4A: het bereiken van laagtaalvaardige gezinnen

Inleiding

In 2017 zijn de negen projecten binnen actielijn 4A langzamerhand tot uitvoering gebracht. De voorbereidende periode besloeg 2016 en de eerste helft van 2017. Er was veel tijd nodig om specifieke kennis op te bouwen en om met instellingen buiten de bibliotheek tot nadere vormen van samenwerking te komen om laagtaalvaardige gezinnen beter te bereiken. De lange aanloop waar *Kunst van Lezen* samen met Stichting Lezen & Schrijven en partijen als *de VoorleesExpress* mee bezig zijn geweest, is voorwaardelijk geweest voor het krijgen van inzicht in en van mogelijkheden voor het daadwerkelijk en effectief kunnen bereiken van de doelgroep.

Het is belangrijk dat er bewustwording gecreëerd wordt om laagtaalvaardige ouders te activeren tot lezen en voorlezen binnen het gezin en om thuis via ouderprogramma's een positief educatief klimaat voor hun kinderen te creëren, en om de ouders uit te dagen zelf een taal cursus te volgen om hun taalvaardigheid te verbeteren. Actielijn 4A betreft dan ook een experiment gericht op het beter bereiken van laagtaalvaardige ouders door middel van de inzet van *BoekStart* en *de Bibliotheek op school* (onderbouw), waar mogelijk gekoppeld aan andere leesbevorderingsprogramma's en ouderprogramma's. Omdat laaggeletterde ouders wanneer de kinderen jong zijn gemotiveerd zijn om aan de slag te gaan met taal (bijvoorbeeld omdat ze hun kinderen willen voorlezen), ligt de focus op het bereiken van ouders van jonge kinderen via de jeugdgezond-

heidszorg, kraamzorg en kinderopvang. Voor wat betreft de uitvoering van experimenten bij deze instellingen is de betrokkenheid van de bibliotheek vanuit de geformuleerde uitgangspunten van *Kunst van Lezen* gewenst. Toch ligt dit minder voor de hand dan bij actielijn 3. Een verschil tussen de actielijnen 3 en 4A ligt namelijk in het feit dat bibliotheken bij actielijn 3 de initiator zijn om de aanpak in te voeren, te bestendigen en te verduurzamen, terwijl zij bij actielijn 4A eerder een volgende partij zijn die door anderen gevraagd wordt om te ondersteunen bij het voorkomen en bestrijden van laaggeletterdheid.

Organisatie

Stichting Lezen en Stichting Lezen & Schrijven hebben besloten met betrekking tot actielijn 4A de krachten te bundelen. In 2017 zijn twee medewerkers van Stichting Lezen & Schrijven in deeltijd gedetacheerd geweest bij Stichting Lezen om samen met de projectleiders *BoekStart* en *de Bibliotheek op school* de aanpak voor experimenten te ontwikkelen en het piloten daarvan te begeleiden.

Onderzoek

- Stichting Lezen heeft ten behoeve van *Kunst van Lezen* twee rapporten opgesteld over onderwerpen die relevant zijn voor zowel het beleid en de praktijk van de *Kunst van Lezen*-programma's als het brede terrein van leesbevordering en taalstimulering. De rapporten zijn gebaseerd op wetenschappelijke bevindingen. Het betreft: *Leesbevordering in gezinnen met weinig leescultuur* en *Als lezen niet vanzelf gaat*. Met name het eerste rapport (dat uit vier onderdelen bestaat) zal van belang zijn bij de verdere beleidsbepaling rond de aanpak voor laagtaalvaardige gezinnen.
- Daarnaast wordt onderzoek uitgevoerd naar effecten van *de VoorleesExpress*: een belangrijk programma om achter voordeur te komen van laagtaalvaardige gezinnen. Hoogleraar Roel van Steensel leidt dit onderzoek.

Voortgang van de projecten

Vanaf begin 2017 is een aantal concrete experimentele projecten van start gegaan, die vanaf het najaar van 2017 gepilotet zijn binnen jeugdgezondheidszorg, kraamzorg, kinderopvang en basisonderwijs. Hieronder volgt per project informatie over de voortgang tot en met november.

Projecten direct met bibliotheken

BoekStart-BoekenPret

In het eerste kwartaal van 2018 wordt een stappenplan opgeleverd voor bibliotheken die *BoekStart* willen aanvullen met *BoekenPret*. Hiervoor worden het materialenpakket (*Speelontdekboeken*) en de handleiding van *BoekenPret* geactualiseerd en wordt er een plan gemaakt om *BoekenPret* weer breed onder de aandacht te brengen. Een werkgroep van vijf bibliotheken met ervaring en expertise denkt mee.

De BoekStartcoach

In mei 2017 is de handleiding voor *de BoekStartcoach* verschenen. In die maand startten 10 bibliotheken in samenwerking met de lokale jeugdgezondheidszorgorganisatie met het inzetten van een BoekStartcoach. Op 16 mei is een informatiebijeenkomst voor deze bibliotheken gehouden. Begin september vond een workshop voor toekomstige coaches plaats: zij deden rollenspellen en oefenden zich onder andere in gespreksvaardigheden. In het najaar zijn 15 BoekStartcoaches gestart; zij houden ook een logboek bij om na te gaan hoeveel gesprekken gevoerd zijn en welke ‘hulpvragen’ ouders hebben gesteld. De eerste geluiden van de coaches zijn positief. Een nieuwe subsidieaanvraagregeling loopt. Eind 2017 zijn 33 nieuwe aanvragen gehonoreerd. In 2018 worden nieuwe aanvragen verwacht. Onderzoeksbureau Qrius gaat onderzoek doen naar de effectiviteit van *de BoekStartcoach*.

De VoorleesExpress inpassen in BoekStart en de Bibliotheek op school

POI Rijnbrink heeft een train-de-trainer-training gegeven aan POI's. Het doel hiervan is de POI's toe te rusten om de projectleiders van *de VoorleesExpress* te scholen en te ondersteunen. Dat betekent dat (veelal) de medewerker educatie bij de lokale bibliotheek de projectleiding op zich neemt. De POI's werven bibliotheken om vanaf schooljaar 2017-2018 te starten met deze versie van *de VoorleesExpress*. Het exploitatiemodel is in oktober 2017 opgeleverd. De POI's worden geraadpleegd over wat zij aan verdere ondersteuning nodig hebben om *de VoorleesExpress* beter in te bedden. Daarnaast hebben Stichting Lezen & Schrijven en *de VoorleesExpress* op drie plekken proeven gedaan waarbij vrijwilligers ouders toeleiden naar een taaltraining. De uitkomsten zijn besproken met onder andere Stichting Lezen en het ministerie van OCW. Op basis van de uitkomsten, en in het verlengde van de nauwere samenwerking met Stichting Lezen, Stichting Lezen & Schrijven en de Koninklijke Bibliotheek (programma basisvaardigheden), wordt in 2018 verder uitgewerkt hoe preventie en curatie binnen *de VoorleesExpress* beter verbonden kunnen worden. In ieder geval is er eind 2017 per provincie een bedrag van € 10.000 beschikbaar om de programma's voor 0 tot 6 jaar regionaal

beter aan elkaar te verbinden, waarbij de bibliotheek de coördinerende partner is. *De VoorleesExpress*-coördinatoren op POI-niveau worden vanaf 2018 ook uitgenodigd voor de landelijke coördinatoren dagen die SPN (Samenwerkende POI's Nederland) organiseert voor de POI's.

Scoor een Boek!

Het landelijk projectteam van *Scoor een Boek!* is sinds september 2017 aan de slag. Het team werkt aan drie onderdelen: 1) de bestaande materialen zo snel mogelijk opleveren, zodat die bij de editie van voorjaar 2018 gebruikt kunnen worden; 2) de doorontwikkeling van het project in gang zetten, zodat er voor de editie van 2019 overdraagbare modellen en materialen klaarliggen; 3) de thuiseditie doorontwikkelen (vooral gericht op laagtaalvaardige gezinnen); de thuiseditie wordt in februari-april 2018 kleinschalig getest in twee regio's, bij 10 à 15 gezinnen.

Projecten, indirect of zonder bibliotheken

E-learning Taalstimulering door voorlezen voor JGZ-personeel landelijk uitrollen

De e-learning-module 'Taalstimulering door voorlezen' is geaccrediteerd voor jeugdartsen, verpleegkundig specialisten en jeugdverpleegkundigen en is in samenwerking met het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid tot stand gekomen. 75 professionals hebben de module inmiddels gevolgd; 63 van hen hebben deze volledig afgerond. De e-learning-module maakt onderdeel uit van de JGZ Academie.

BoekStart in de verloskundigenpraktijk landelijk overdraagbaar maken

ProBiblio en Bibliotheek Leiden hebben in samenwerking met verloskundigenpraktijken een workshop ontwikkeld voor zwangere vrouwen en hun partners over het belang van voorlezen en liedjes zingen voor hun kind in de prenatale fase en daarna. Extra aandacht ging uit naar het bereiken van migrantenouders. *Kunst van Lezen* zorgde voor een handleiding. Het overdrachtsdocument is in december 2017 opgeleverd en ter beschikking gesteld aan bibliotheken. De workshop wordt meerdere malen gegeven op de Negenmaandenbeurs in februari 2018.

BoekStart in de kraamzorg

Vanaf september 2017 worden 38 kraamverzorgenden getraind en ingezet in de wijken Overdie en Oudorp in Alkmaar. Hier wonen relatief veel laagtaalvaardige gezinnen. Voor de training krijgen de kraamverzorgenden nog ter opfrissing de e-learning-module over laaggeletterdheid opnieuw aangeboden. De training wordt gegeven in samenwerking met de GGD. Na de pilotperiode (einde eerste kwartaal 2018) wordt een handreiking opgeleverd en wordt de werkwijze in enkele andere gemeenten via kleinschalige pilots uitgevoerd.

Opvoedcursus Peuter in Zicht

Peuter in Zicht is een effectief opvoedprogramma gericht op laaggeschoolde ouders en migrantenouders. Met Stichting Preventief op Maat, die de cursus heeft ontwikkeld, is afgesproken dat een belangrijk nieuw onderdeel gaat over taal, voorlezen en

BoekStart. De cursusmaterialen zijn inmiddels opgeleverd. In november vond een bijeenkomst plaats voor de trainers van de cursus (veelal jeugdverpleegkundigen), die geïnformeerd werden over de nieuwe opzet. De nieuwe materialen zijn al 120 keer besteld. *BoekStart* heeft aanvullend ook de folder *Voorlezen met je peuter* gemaakt, gebaseerd op de belangrijkste vaardigheden binnen de cursus *Peuter in Zicht*, namelijk steunen, stimuleren en sturen.

In het verlengde van dit initiatief hebben Stichting Lezen, Stichting Taalvorming en het Nederlands Jeugdinstituut (Nji) nieuw materiaal ontwikkeld voor *Opstapje*, *Opstap* en *VVE Thuis: Voorlezen met plezier*. Door deze reeks activiteiten worden ouders zich meer bewust van het belang van voorleesvaardigheden en voorleesplezier.

Module Taal voor Thuis

Module voor *BoekStart*-kinderen van 0 tot 2 jaar en aansluiting van *Taal voor Thuis* bij *BoekStart* in de kinderopvang en de Bibliotheek op school.

• BoekStart

Voor de pilot waarin verbinding wordt gemaakt tussen *Taal voor Thuis* en *BoekStart* wordt een aanvullende module ontwikkeld. Dit onderdeel van *Taal voor Thuis* is erop gericht ouders met baby's/peuters (0 tot 3 jaar) voorlichting te geven over de taalontwikkeling van jonge kinderen, en hun handvatten te geven voor het stimuleren van deze taalontwikkeling door middel van voorlezen, liedjes zingen en praten met je kind; ook worden de ouders bewust gemaakt van hun eigen taalniveau. Een concept voor twee à drie korte bijeenkomsten in de bibliotheek of de kinderopvang was eind 2017 gereed. De ouders weten na de bijeenkomsten ook wat de bibliotheek hun te bieden heeft. In het eerste kwartaal van 2018 is het materiaal klaar om te testen. Drie bibliotheken/kinderopvangorganisaties gaan de module aanbieden.

De pilotlocaties zijn geworven via de BoekStartcoaches.

• De Bibliotheek op school

Binnen de pilot *de Bibliotheek op school / Taal voor Thuis* bieden vier scholen die al met *de Bibliotheek op school* werken de oudercursus *Taal voor Thuis* aan. De cursus wordt gegeven door een getrainde vrijwilliger. Speciaal voor de pilot werd eind 2017/begin 2018 aanvullend *Taal voor Thuis*-materiaal ontwikkeld dat inspeelt op de activiteiten binnen *de Bibliotheek op school*. Concreet betekent dit dat ouders die de *Taal voor Thuis*-cursus volgen binnen deze pilot niet alleen werken aan ouderbetrokkenheid en taalstimulering van de kinderen, maar dat zij ook aan de slag gaan met thema's die raken aan *de Bibliotheek op school*. Zo leren zij bijvoorbeeld wat hun kind leert via de Bibliotheek op school, zodat zij hier thuis verder op in kunnen gaan.

3 | Algemeen

3.1 Organisatie

In het verslagjaar was landelijk programmacoördinator *Kunst van Lezen* Adriaan Langendonk aangesteld voor 40 uur per week. De coördinator is in dienst van de Koninklijke Bibliotheek, maar is drie dagen per week gedetacheerd bij Stichting Lezen. De programmacoördinator werd in 2017 rechtstreeks aangestuurd door de directeur van penvoerder Stichting Lezen en het sectorhoofd Marketing & Diensten van de Koninklijke Bibliotheek. Hoewel complex (werken binnen verschillende organisaties op twee locaties) levert de gekozen constructie het beste rendement op voor leesbevordering primair uitgevoerd door bibliotheken. De communicatie tussen beide organisaties is adequaat. Voor de periode *Tel mee met Taal* (2016-2018) is afgesproken dat er op regelmatige basis een strategisch overleg is tussen beide partijen. Daarbij sluit, naast de genoemde functionarissen, ook het stafhoofd Bibliotheekstelsel van de Koninklijke Bibliotheek aan.

Per programmalijn wordt de programmacoördinator ondersteund door medewerkers van Stichting Lezen. In 2017 werden uren van medewerkers van Stichting Lezen die zich bezighouden met *BoekStart*, *de Bibliotheek op school* en de projectadministratie (deels) vergoed vanuit het programma. Verder wordt gewerkt met deskundige freelancers die de uitvoering op zich nemen van (delen van) de verschillende activiteiten. In 2017 is het beleid van 2016 voortgezet: de meer vaste taken worden uitgevoerd door personeel van Stichting Lezen; de freelancers worden ingezet op bepaalde projecten die een specifieke expertise vereisen bij de start of doorontwikkeling.

Bij de Koninklijke Bibliotheek was in 2017 een medewerker 18 uur per week vrijgemaakt om *BoekStart* mede te begeleiden.

3.2 Communicatie

De website kunstvanlezen.nl richt zich op professionals die zich willen informeren over het programma. Op deze site staan de overzichtspagina's met alle output van de afgelopen negen jaar. Daarnaast staat *Kunst van Lezen* op de sites van Stichting Lezen en de Koninklijke Bibliotheek: lezen.nl en kb.nl/ob.

Via boekstart.nl worden ouders van jonge kinderen bereikt. Professionals kunnen terecht op boekstartpro.nl. Via de website debibliotheekopschool.nl worden ouders en leerkrachten geïnformeerd over *de Bibliotheek op school voor het primair en voortgezet onderwijs*. Professionals in de bibliotheek worden sinds het najaar van 2017 via pro.debibliotheekopschool.nl bereikt.

3.3 Nationale en internationale vertegenwoordiging

De landelijk programmacoördinator vertegenwoordigt *Kunst van Lezen* nationaal en internationaal:

- Hij is vertegenwoordiger van Stichting Lezen binnen het gremium Kernpartners van Stichting Kinderpostzegels.
- Hij zit in de werkgroep Certificering van SCOB (Stichting Certificering Openbare Bibliotheken); de directeur van Stichting Lezen zit in de stuurgroep.
- Hij is assessor bij de stuurgroep Educatie: overleg over educatie tussen SPN (Samenwerkende POI's Nederland), Koninklijke Bibliotheek en Stichting Lezen.
- Hij heeft een presentatie gegeven op een onderwijssymposium in Groningen.
- Hij heeft in juli 2017 tijdens een congres in Madrid een presentatie gegeven over de monitorinstrumenten.
- Hij is sinds augustus 2017 *Chair* van de sectie Literacy & Reading van de International Federation of Library Associations (IFLA); in die hoedanigheid heeft hij als vertegenwoordiger namens de Koninklijke Bibliotheek en Stichting Lezen de jaarlijkse conferentie – in Wroclaw (Polen) – bezocht. Daar heeft hij een presentatie gegeven over *Scoor een Boek!*.

3.4 Financiën

Penvoerder Stichting Lezen ontvangt de ter beschikking gestelde subsidie en is verantwoordelijk voor financieel beheer en verantwoording. De beschikking voor de subsidie voor *Kunst van Lezen* voorzag voor 2017 in € 2.850.000 voor actielijn 3 en € 500.000 voor actielijn 4A. Deze bedragen zijn verantwoord in de jaarrekening 2017 van Stichting Lezen.

